

Nr 367.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet; given Stockholms slott den 19 oktober 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Tage Erlander.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 oktober 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför här- efter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Erlander följande.

I. Inledning.

Genom beslut den 1 december 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet och därmed sammanhängande frågor.

I *utredningsdirektiven* erinrade departementschefen inledningsvis, hurusom i samband med att en ökad del av kostnaderna för folkskoleväsendet överflyttats på statsverket även den av statliga myndigheter utövade kontrollen över de anvisade medlens användning undan för undan vidgats. Emellertid syntes erfarenheten ha visat, att folkskoleväsendets utveckling i vårt land varit och

vore beroende icke blott av statliga avgöranden utan även och måhända i icke mindre grad av lokalt intresse och lokala initiativ. Redan av hänsyn till skolväsendets bästa vore det sålunda angeläget att söka bibehålla detta intresse oförminskat. Därav följde, att det statliga inflytandet icke borde utsträckas längre än som vore ofrånkomligt med hänsyn till den nödvändiga kontrollen av medelsförvaltningen och organisationen. Det vore naturligt, att olika meningar gjorde sig gällande om huruvida så skett eller icke. Erfarenheterna syntes i varje fall påkalla ett övertvägande, huruvida icke på det vidsträckta tillämpningsområde, varom här vore fråga, funnes en rad av icke minst smärre avgöranden, där den statliga kontrollen — utan att dess syfte och väsentliga effektivitet äventyrades — skulle kunna göras något mindre detaljerad och skoldistriktet få ett i motsvarande grad ökat inflytande. En utredning härutinnan borde därför komma till stånd.

I fortsättningen framhöll departementschefen, att samtidigt med tillgodo-seendet av utredningens huvudsyfte borde beträffande de författningar, som mera direkt avsåge det ekonomiska mellanhavandet mellan statsverket och skoldistriktet, en förenkling eftersträvas i avseende å såväl medelsanvisningen som rekvisitionsförfarandet. I detta sammanhang borde uppmärksamhet ägnas bland annat åt den nuvarande ordningen för behandling av ärenden rörande folkskolebyggnader samt utbetalandet av bidrag till uppförandet av sådana byggnader. Enligt nuvarande ordning underkastades byggnadsföretagen en granskning i detalj inom olika instanser av skolväsendet ända upp till Kungl. Maj:t. Starka skäl talade för att detta system, som medförde mycken omgång och tidsutdräkt, avlöstes av en på enklare principer grundad ordning. Ett beaktansvärt förslag till rationalisering härutinnan hade på sin tid framlagts av folkskolans besparingssakkunniga. Dessa hade i huvudsak förordnat, att bidrag till anskaffande av nya undervisningslokaler skulle utgå med visst fastställt belopp för varje i en skolanläggning ingående statsbidragsberättigad lokal (klassrum, gymnastiksal m. fl.). Bidraget skulle sättas i relation till de byggnadskostnader och ur dem härledda kubikpris, som för varje byggnadsföretag fastställts såsom skäligen. Departementschefen förutsatte, att utredningsmännen komme att närmare undersöka detta uppslag.

Den 7 december 1944 tillkallade departementschefen såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens I kammare, hemmansägaren J. E. Andersson, Ovanmyra, kanslirådet H. J. Dillner, folkskolinspektören i Västerås, filosofie kandidaten P. E. Granér, ledamoten av riksdagens II kammare, folkskolläraren K. F. F. Kyling, ledamoten av Stockholms folkskoledirektion, komministern B. A. Lund och dåvarande undervisningsrådet J. J. E. Weijne, den senare tillika ordförande.

Såsom ett första led i utredningsarbetet ha *de sakkunniga*, vilka antagit benämningen 1945 års folkskolesakkunniga, underkastat nu gällande system för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet en omprövning och i ett med skrivelse den 29 maj 1945 överlämnat betänkande (stat. off. utr. 1945: 25) framlagt förslag till ändrade bestämmelser rörande statsbidrag till folkskolebyggnader, d. v. s. statsbidrag till kostnader för anskaffande av nya undervisningslokaler genom nybyggnad eller genom om- eller tillbyggnad samt för utförande av mera omfattande ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler.

De sakkunnigas förslag innebär i huvudsak,
att statsbidragsprocenten skall graderas efter kommunernas ekonomiska bärkraft, varigenom större rättvisa de olika skoldistrikten emellan skulle vinnas än som vore möjligt med det nuvarande schematiskt uppbyggda statsbidragssystemet,

samt att statsbidragsbeloppen skola i sin helhet utbetalas i samband med byggnadsföretagens utförande.

Dessutom ha de sakkunniga förordat vissa förenklingar i fråga om handläggningen av hithörande ärenden.

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av *länsstyrelserna i samtliga län, statskontoret, riksräkenskapsverket, byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen*. Överstyrelsen har därvid överlämnat dels infortrade yttranden från samtliga *statens folkskolinspektörer*, dels ock till överstyrelsen inkomna yttranden från *Stockholms folkskoledirektion* samt *folkskolestyrelserna i Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle*. Vidare ha yttranden i ärendet avgivits av *svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund* samt *svenska arkitekters riksförbund*.

II. Gällande bestämmelser m. m.

Nu gällande bestämmelser återfinnas i kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte däri sedermera vidtagna ändringar. Till grund för ifrågavarande kungörelse låg ett av 1934 års folkskolesakkunniga avgivet betänkande och förslag i ämnet (stat. off. utr. 1934: 47). Enligt kungörelsens ursprungliga avfattning ägde skoldistrikt enligt närmare angivna grunder erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för anskaffande av nya undervisningslokaler genom nybyggnad eller genom om- eller tillbyggnad. Genom kungörelse den 7 maj 1943 (nr 398) utvidgades, efter förslag av folkskolans besparingssakkunniga, bidragsrätten att gälla även utförandet av mera omfattande ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler, även om därigenom nya sådana lokaler icke tillkomme. Såsom gemensam beteckning för sålunda angivna statsbidrag infördes samtidigt begreppet »bidrag till byggnadsarbeten».

De i detta sammanhang viktiga bestämmelserna äro i övrigt följande.

Förutsättning för erhållande av statsbidrag är, att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till byggnadsföretagets utförande samt därvid tillika fastställt den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas. Bidraget beräknas därefter på ett belopp (bidragsunderlaget), som motsvarar de styrkta faktiska kostnaderna för bidragsberättigade byggnadsarbeten, i den mån dessa kostnader icke överstiga den fastställda högsta kostnadssumman, och utgår med tre fjärdedelar av bidragsunderlaget, därest detta överstiger 5 000 kronor, samt eljest med hälften av bidragsunderlaget.

I den högsta kostnadssumman må inräknas allenast kostnader för klassrum, gymnastiksal, lokaler för slöjd och hushållsgöromål, allt med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga inomhusledning och fast inredning, den första uppsättningen inventarier till gymnastiksal, slöjdsalar och skolkök samt utgifterna för ritningar, arbetsledning och kontroll, ävensom efter prövning i varje särskilt fall kostnader för andra, för skoländamål avsedda lokaler, såsom specialrum, samlingsalar, lärarum och dylikt.

Innan Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall meddelas, sker hos de statliga myndigheterna, vederbörande folkskolinspektör och länsstyrelse, skolöverstyrelsen samt Kungl. Maj:t, en ingående granskning av byggnadsförslaget.

Statsbidraget utbetalas med lika fördelning på 25 år, dock att om bidraget uppgår till högst 2 500 kronor, det utanordnas på en gång.

Statsbidragen utbetalas från ett å riksstatens driftbudget anvisat förslagsanslag, benämnt Bidrag till byggnadsarbeten. För innevarande budgetår är ifrågakvarande anslag uppfört med 1 900 000 kronor.

Av Kungl. Maj:t intill den 1 juli 1944 fastställda högsta kostnadssummor för nya undervisningslokaler ävensom beloppen av utbetalade statsbidrag framgå av följande sammanställning.

Budgetår	Fastställda högsta kostnadssummor Kronor	Utbetalade statsbidrag Kronor
1936/37	8 267 000	—
1937/38	10 011 000	29 558
1938/39	19 000 000	111 534
1939/40	4 480 000	284 528
1940/41	4 734 000	551 751
1941/42	6 184 000	832 343
1942/43	11 165 000	1 110 992
1943/44	9 980 000	1 547 841
1944/45	25 829 000	1 303 345
Summa	99 650 000	5 771 892

III. Beräkningen av statsbidragen.

Förslag till ändrade statsbidragsgrunder ha tidigare framlagts *dels* av folkskolans besparingssakkunniga i deras den 24 augusti 1940 avgivna betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. (stat. off. utr. 1940: 24), *dels ock* av *kommunalskatteberedningen* i dess den 19 augusti 1943 avgivna betänkande med förslag till omläggning av den kom-

munala beskattningen m. m., del III, den kommunala skatteutjämningen (stat. off. utr. 1943: 43).

Enär folkskolesakkunniga vid sina överväganden ganska utförligt uppehållit sig vid nämnda båda förslag, torde här böra lämnas en kort redogörelse för dessa.

Tidigare ändringsförslag.

Folkskolans besparingssakkunniga föreslogo ett helt ändrat statsbidragssystem på ifrågavarande område.

Besparingssakkunniga påtalade främst den olikhet, som beträffande vissa av dem undersökta statsunderstödda byggnadsföretag gjorde sig gällande i fråga om byggnadsbidragets storlek per undervisningslokal. De framhöllo därvid såsom självfallet, att kostnaderna i det hela och därmed även per rumsenhet bleve olika allt efter de på skilda orter rådande prisförhållandena beträffande materialier, arbetslöner och dylikt, vilka förhållanden komme till uttryck i de beträffande varje företag uppgivna kubikpriserna. Av betydelse vore även, om byggnaderna uppförts av trä eller sten. I en del fall kunde olikheten i kostnaderna bero på särskilda prispåverkande omständigheter. Sålunda kunde kostnadsberäkningarna ha upprättats vid skilda tillfällen med olika prislägen å byggnadsmaterialier. Byggnadsplatsens beskaffenhet och andra liknande faktorer hade också kunnat inverka på byggnadskostnaderna. Det vore dock, enligt besparingssakkunnigas mening, tydligt, att de berörda förhållandena icke enbart kunnat åstadkomma den skillnad i kostnaderna per rumsenhet, som konstaterats.

Även andra förhållanden inverkade emellertid på byggnadskostnaderna, däribland de olika byggnadsföretagens mer eller mindre ekonomiska planläggning och kanske i än högre grad olikheten i fråga om byggnadsstandarden. Härom ha besparingssakkunniga vidare anfört följande.

Vad beträffar skolbyggnadernas planläggning har självfallet den frågan ägnats icke ringa uppmärksamhet vid den sakkunniga granskning av ritningarna, som i vederbörlig ordning blivit verkställd. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, har också i icke så få fall skolöverstyrelsens byggnadssakkunniga biträde antingen, då så låtit sig göra och fråga varit om mindre omfattande ändringar, omarbetat ritningsförslagen, eller ock lämnat erforderliga anvisningar för upprättandet av mera ekonomiska byggnadsförslag. Det är dock uppenbart, att detta granskningsarbete ej kunnat hindra, att byggnadsföretag kommit till utförande, vilka i vissa avseenden varit mindre väl ekonomiskt planlagda.

Liknande förfaringssätt torde hava tillämpats vid granskingen beträffande skolbyggnadens och de olika lokalernas och utrustningens standard. Detta oaktat har det synbarligen ej kunnat undvikas, att de olika byggnadsföretagen sinsemellan uppvisa en avsevärd kvalitetsskillnad. Avgörande härvid torde hava varit de anspråk på högre eller lägre byggnadsstandard, som vid förslagens upprättande blivit uppställda. Det är därför helt naturligt, att — såsom riksdagens revisorer framhållit — de ekonomiskt mera bärkraftiga

skoldistrikten erhållit byggnadsbidrag med proportionsvis högre belopp än mindre välsituerade skoldistrikt. Då de större skoldistrikten i allmänhet kunna hänföras till den förstnämnda kategorien, och då de mera omfattande byggnadsföretagen kommit till utförande i dessa skoldistrikt, har det följaktligen i regel blivit så, att ovan nämnda kvalitetsskillnad framför allt kommer till synes vid en jämförelse mellan större och mindre skolanläggningar. I och för sig är väl detta ej särskilt anmärkningsvärt. Ett dylikt förhållande torde sannolikt göra sig gällande i fråga om byggnadsföretag även på andra områden.

Besparingssakkunniga ha ansett sig böra starkt ifrågasätta, om staten även i fortsättningen bör i hittills tillämpad utsträckning lämna bidrag till kostnaderna för en dylik kvalitetsskillnad. Riktigare syntes vara, att bidrag av statsmedel utginge till bestridande av kostnaderna för uppförande av skolbyggnader med en ur ekonomiska och pedagogiska synpunkter lämplig och tillfredsställande byggnadsstandard med hänsynstagande till de av ortsförhållandena betingade byggnadskostnaderna. Det syntes rimligt, att skoldistrikt, som gjorde anspråk på en högre byggnadsstandard, själva finge bestrida de på grund härav förhöjda kostnaderna. En dylik standardisering skulle åstadkomma en utjämning av byggnadskostnaderna och på samma gång medföra icke obetydliga besparingar för statsverket och sannolikt även för skoldistriktet.

Besparingssakkunniga ansågo emellertid, att, så länge statens bidrag utginge med viss procent av byggnadskostnaderna, stora svårigheter skulle möta för genomförandet av besparingsåtgärder i här berörda avseenden. Här-om anföra besparingssakkunniga bland annat följande.

Även om större eller mindre avdrag göras å de beräknade totalkostnaderna för byggnadsföretaget och sålunda en högsta kostnadssumma fastställs, förhåller det sig dock med nuvarande bidragssystem så, att en viss relation finnes mellan totalkostnaderna och byggnadsbidraget. Det är därför förklarligt, att skoldistriktet icke finna anledning föreligga att alltför mycket begränsa utgifterna utan i stället önska giva byggnadsföretagen en så hög standard som möjligt. Självfallet blir det i regel de större och ekonomiskt mera välsituerade skoldistriktet, för vilka de egna kostnaderna spela en relativt underordnad roll, som ställa de högsta anspråken på lokalernas standard. Därav följer också, såsom redan framhållits, att dessa skoldistrikt för sina större skolanläggningar erhålla byggnadsbidrag med proportionsvis högre belopp än mindre och i allmänhet ekonomiskt svagare skoldistrikt.

Efter olika överbäganden ha besparingssakkunniga kommit till den uppfattningen, att ett bidragssystem, som skulle kunna lämna ur anförda synpunkter tillfredsställande resultat, icke kunde grundas på den nu tillämpade huvudprincipen med procentuell beräkning av bidragets storlek. Då det sedan gällt att finna en annan beräkningsgrund ha besparingssakkunniga funnit sig böra undersöka, huruvida icke bidraget lämpligen kunde utgå med visst belopp för varje i en skolanläggning ingående undervisningslokal, vartill skulle kom-

ma vissa belopp för utgifterna för ritningar, arbetsledning och kontroll. Dessa undersökningar ha givit till resultat, att besparingssakkunniga ansett sig böra förorda ett på denna princip grundat statsbidragssystem.

Besparingssakkunniga föreslogo sålunda en skala beträffande ifrågavarande statsbidrag, som för klassrum innebar, att statsbidraget vid ett kubikpris av upp till 26 kronor 25 öre skulle utgöra 7 000 kronor för varje sådant rum för att därefter successivt stiga, så att bidraget vid ett kubikpris av 48 kronor 76 öre och däröver skulle utgå med 14 000 kronor. Särskilda bidragsbelopp, olika för olika kubikpris, föreslogos jämväl för gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök. Ytterligare skulle efter prövning i varje särskilt fall byggnadsbidrag kunna utgå för samlingsal, som vore inrymd i skolanläggning, avsedd för skola med i regel minst två respektive tre och fyra parallellavdelningar, med högst 20 000 respektive 35 000 och 50 000 kronor, oberoende av kubikpriset, samt för frukostrum med högst 5 000 kronor och för barnbespisningslokal med högst 10 000 kronor, likaledes oberoende av kubikpriset.

I fråga om byggnadsföretag, vilka icke avse nybyggnad av skollokaler utan endast mera omfattande ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler, ha besparingssakkunniga emellertid måst förorda särskilda bestämmelser. Då genom dessa byggnadsarbeten inga nya lokaler vinnas, kan bidrag till kostnaderna icke beräknas med visst belopp per undervisningslokal. Besparingssakkunniga ha därför ansett sig böra förorda, att bidrag i stället skall utgå med viss del av de styrkta verkliga kostnaderna, dock med en för alla sådana byggnadsföretag gällande generell begränsning av bidragets storlek.

I syfte att ge de ekonomiskt minst bärkraftiga kommunerna ett särskilt stöd föreslogo besparingssakkunniga i detta sammanhang vidare, att det av dem förordade bidragssystemet kompletterades med en bestämmelse, att åt skoldistrikt beviljat statsbidrag finge, efter prövning i varje särskilt fall, utanordnas antingen i dess helhet eller med en större eller mindre del därav, så snart byggnadsarbetena blivt i vederbörlig ordning avsynade och godkända, dock endast i det fall, att det kommunala medelskattetrycket, beräknat för senaste femårsperiod, uppgått till lägst 20 kronor för inkomsthundra och att antalet skattekröner under samma tidsperiod uppgått till i medeltal högst tre per invånare.

Besparingssakkunniga ha i detta sammanhang vidare framhållit, att det sålunda förordade statsbidragssystemet syntes komma att i hög grad verka utjämnande i fråga om skolbyggnadernas standard. Ett skoldistrikt kunde nämligen med tillämpning av de föreslagna bestämmelserna icke få eventuella anspråk på en högre standard tillgodosedda med bidrag av statsmedel. Däremot kunde det tänkas, att, då skoldistriktet erhöle ett för varje bidragsberättigat utrymme bestämt belopp, det i något fall kunde inträffa, att ett skoldistrikt kunde finna det med sina egna ekonomiska intressen förenligt att giva byggnaden en alltför låg standard. Besparingssakkunniga ha emellertid gentemot detta erinrat om att skoldistriktens ansökningar om

byggnadsbidrag skulle åtföljas av bland annat ritningar och arbetsbeskrivningar, vilka skulle underkastas sakkunnig granskning. Härvid komme sålunda att prövas, huruvida skolbyggnad, för vilken bidrag söktes, vore av den standard, som ansåges böra upprätthållas.

Yttranden över besparingssakkunnigas förslag ha avgivits av ett stort antal myndigheter m. fl. Besparingssakkunnigas kritik av det nuvarande bidragssystemet och synpunkter i övrigt samt därav föranledda förslag ha i stor utsträckning principiellt biträttats i yttrandena. Många företrädare för andra uppfattningar finnas dock. Jag inskränker mig till att i det följande beröra endast ett par yttranden och hänvisar i övrigt till handlingarna.

Socialstyrelsen har uttalat, att den ansåge den föreslagna beräkningsmetoden för utmätande av statsbidrag vara teoretiskt riktig, men ifrågasätter, om förslaget i sin praktiska tillämpning medgäve ett undanröjande av olägenheterna med det gällande systemet. Styrelsen har särskilt påpekat, att själva begreppet kubikpris, sådant det komme till användning i besparingssakkunnigas förslag, syntes lida av en anmärkningsvärd oklarhet. En förutsättning för ett gott resultat av den föreslagna metoden måste nämligen vara, att kubikpriset för orter med olika byggnadskostnader icke inkluderade variationer i standarden. Eljest kunde ju bakom ett och samma kubikpris för olika orter dölja sig kanske betydande variationer i standarden, vilka utjämnades av olikheten i byggnadskostnaderna. I själva verket stode och fölle besparingssakkunnigas förslag med frågan om möjligheten att ange olika orters kubikpris för en och samma standard. På denna väsentliga punkt hade besparingssakkunniga icke lämnat något besked.

Skolöverstyrelsen framhåller, att besparingssakkunnigas förslag till ändrade statsbidragsgrunder framlagts i syfte att åstadkomma åtgärder för minskning i statens utgifter för folkskolebyggnader. Det förefölle emellertid som borde vid åtgörandena i besparingssyfte ses till, att besparingar vunnes i både kommunernas och statens utgifter. Besparingssakkunnigas förslag syntes i huvudsak innebära en överflyttning på kommunerna av vissa kostnader, som nu bestredes av staten. Besparingar för kommunernas del torde med tillämpning av förslaget kunna vinnas endast genom inskränkning i byggnadsverksamheten och genom en sänkning av standarden. Sådana besparingar syntes kunna vinnas på enklare sätt än som föreslagits. Vidare ansåge överstyrelsen, att förslaget om att för olika grupper av undervisningslokaler skulle utgå bestämda bidragsbelopp, vilka växlade efter kubikpriset, vid tillämpningen komme att i många fall ställa även mindre väl situerade kommuner i ett alltför ogynnsamt läge. Överstyrelsen ansåge sig därför icke kunna i princip ansluta sig till besparingssakkunnigas förslag till ändrade statsbidragsgrunder.

Statsbidrag skulle enligt förslaget utgå med samma belopp oavsett klassrummens storleksordning. Byggnadsbidraget till en skola, innehållande endast småskolesalar, bleve därför avsevärt större i förhållande till byggnadskostnaderna, än om skolan innehölle endast folkskolesalar. Detta utvisade, att principen med standardiserade statsbidragsbelopp i realiteten vore mindre smidig än principen med statsbidrag efter de verkliga kostnaderna. Samma reflexion måste göras beträffande likställigheten av kostnaderna för klassrum och specialrum. Med hänsyn till inredningen i naturkunnighetsrum och

laboratorier bleve dessa utrymmen givetvis avsevärt mycket dyrare än klassrum.

Till en del större skolanläggningar hade hittills beviljats statsbidrag för lärar-, expeditions-, biblioteks- och kollegierum. Utrymmen för dylika och andra ändamål vore i stora skolbyggnader oundgängligen nödvändiga. Det föreslagna statsbidragssystemet medgäve icke en anpassning efter dessa behov utan vederbörande kommuner bleve nödsakade att själva helt bestrida de därmed förenade kostnaderna. Särskilt vore av olika skäl lärarrum behövliga.

Skolöverstyrelsen ansåge sig icke heller kunna biträda besparingssakkunnigas förslag i fråga om kubikmeterpris och intervaller.

Beträffande graderingen av kubikmeterprisen framhölle skolöverstyrelsen, att det under en lång tid framåt icke bleve möjligt uppföra byggnader för så låga kubikpris som 25 å 30 kronor. Beträffande den högsta gränsen anfördes, att för kommuner, som befunno sig i hög dyrortsgrupp — och dit hörde icke endast de stora och ekonomiskt bärkraftiga stadskommunerna utan många ekonomiskt svaga landskommuner — komme denna begränsning att betyda en avsevärd minskning av bidragsbeloppen i jämförelse med nuvarande förhållanden.

I fråga om de av besparingssakkunniga föreslagna statsbidragsbeloppen för varje bidragsberättigad lokal har skolöverstyrelsen anført bland annat följande. Enligt inom överstyrelsen verkställda undersökningar torde även ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner komma att med besparingssakkunnigas statsbidragssystem få vidkännas reduceringar i hittills utgående bidrag, som i vissa fall bleve rätt betydande. En genomsnittlig sänkning av mellan 10 och 20 procent av statsbidragets storlek syntes sålunda komma att äga rum i fråga om byggnader för skolor, anordnade enligt första B-formen och A-form. Även beträffande skolor enligt andra B-formen syntes i många fall en sänkning av statsbidraget bli följden. Till belysande av nämnda förhållanden har skolöverstyrelsen på grundval av inom överstyrelsen uppgjorda ritningar utarbetat och i utlåtandet framlagt ett stort antal exempel, till vilka de sakkunniga hänvisa.

Överstyrelsen liar emellertid i detta sammanhang ytterligare framhållit, att anledningen till att statsbidraget till B1- och A-skolor syntes komma att minska enligt besparingssakkunnigas förslag vore, att för dessa skolor funnes ett oavvisligt krav på vissa biutrymmen, som måste öka byggnadskostnaderna. Vidare vore bidragsbeloppen för vissa lokaler, exempelvis för gymnastiksalor med större mått, för lågt beräknade.

Någon utjämning av skolbyggnadernas standard, om man därmed menade materialvalet, erhöles icke med tillämpning av besparingssakkunnigas förslag, medan däremot en allt för stark begränsning eller ett slopande av för skolans verksamhet erforderliga utrymmen med säkerhet kunde förutses. Tillika ansåge överstyrelsen det vara ett krav, som ej borde eftersättas, att staten lämnade bidrag endast till byggnader av god kvalitet, vilket krav icke borde likställas med fordran på hög standard. Det av besparingssakkunniga föreslagna systemet komme enligt överstyrelsens mening sannolikt att medföra en kvalitetssänkning utan att därmed bidraga till en utjämning av byggnadsstandarden.

Kommunalskattberedningen har dels i remissyttrande över besparingssakkunnigas förslag, dels ock i sitt tidigare omnämnda betänkande med förslag

till omläggning av den kommunala beskattningen m. m., del III, den kommunala skatteutjämningen, framfört bland annat följande synpunkter och förslag beträffande hithörande spörsmål.

Beredningen har framhållit, att folkskoleväsendet borde räknas till de statliga samhällsuppgifterna, varför skoldistriktens belastning med en betydande andel i kostnaderna för undervisningslokaler framstode som mindre önskvärd. På grund av skatteunderlagets växlingar belastades skoldistriktet dessutom mycket ojämnt av den på dem vilande, proportionellt lika andelen i byggnadskostnaderna. Såsom en teoretiskt riktig lösning av frågan ansåge beredningen, att staten borde helt påtaga sig kostnaderna för skolbyggena. Av olika skäl ansåge beredningen dock, att en sådan lösning kunde giva anledning till vissa betänkligheter. Med hänsyn härtill hade beredningen ej varit beredd att föreslå statsbidrag, motsvarande hela den erforderliga byggnadskostnaden. I detta läge hade beredningen ansett angeläget att för skoldistriktens del åstadkomma en rättvis och jämn belastning av ifrågavarande kostnader. Det framstode då för beredningen såsom önskvärt att kunna avväga bidragen med hänsyn till skoldistriktens objektiva förutsättningar för att anskaffa behöfliga undervisningslokaler till en någorlunda normal kostnad per invånare. Härvid borde beaktas sådana faktorer såsom barnantalet, skoldistriktens utsträckning, dyrhetsförhållanden m. fl. Beredningen hade dock icke ansett sig kunna framlägga något förslag i detta avseende utan hade förordat, att denna fråga gjordes till föremål för undersökning genom vederbörande myndigheter. Av särskild vikt för skoldistriktens likställande vore emellertid, att statsbidragen graderades i förhållande till skoldistriktens skatteunderlag. Vid en sådan gradering hade det syntts beredningen lämpligt att, i anslutning till vad som nu gällde, utgå från att bidragen till skoldistrikt med normalt skatteunderlag skulle motsvara 75 procent av de erforderliga byggnadskostnaderna. Med normalskatteunderlag hade beredningen därvid menat 10 skattekronor per invånare. Beredningens förslag innebure den procentuella fördelning av byggnadskostnaderna mellan stat och kommun, som framgår av följande tablå.

Skattekronor per invånare	Statsbidrag %	Kommunens andel %
0	100,0	—
1	97,5	2,5
2	95,0	5,0
4	90,0	10,0
6	85,0	15,0
8	80,0	20,0
10	75,0	25,0
15	62,5	37,5
20	50,0	50,0
30	25,0	75,0
40	—	100,0

Beredningen har emellertid framhållit att, då statsbidragen icke skulle utbetalas omedelbart utan under loppet av 25 år, de kostnadsandelar, som i realiteten åvilade skoldistriktet, bleve större än de ovan uppgivna. Vid ett skatteunderlag av 10 skattekrönor bleve deras andel betydligt större än 25 procent.

Folkskolesakkunniga.

Kritik av nuvarande förhållanden. Nu gällande statsbidragssystem beträffande byggnadsarbeten har under årens lopp utsatts för en tidvis mycket häftig kritik, främst från skoldistriktets sida. Övervägande delen av denna kritik har avsett förhållanden, som sammanhånga med själva handläggningen av dessa ärenden. De sakkunniga ha upptagit denna kritik till särskild behandling. De ha icke velat förneka, att berättigade anledningar till missnöje i vissa hänseenden förefunnits, men ha funnit det angeläget att söka klargöra orsakerna till vissa av missförhållandena. De ha därigenom även velat påvisa, hurusom flertalet av dessa missförhållanden icke äro uttryck för statsbidragssystemet såsom sådant utan bero på vissa andra faktorer av i huvudsak övergående natur.

De sakkunniga ha härvid först fäst uppmärksamheten på vissa omständigheter, som under statsbidragssystemets första tid varit ägnade att åstadkomma irritation hos skoldistriktet över de statliga myndigheternas sätt att handha statsbidragsärendena.

De sakkunniga framhålla, att nämnda olägenheter emellertid sedermera i huvudsak eliminerats genom den av skolöverstyrelsen den 19 augusti 1941 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdade kungörelsen med anvisningar rörande handläggningen av ansökningar om byggnadsbidrag för nya undervisningslokaler. Ifrågavarande bestämmelser, vilka grundade sig på ett av folkskolans besparingssakkunniga framlagt förslag, innebära i huvudsak, att det föreliggande lokalbehovet skall av skolöverstyrelsen prövas, innan ritningar m. m. upprättas, samt att skissritningar till byggnadsföretagen böra underställas skolöverstyrelsen för förhandsgranskning.

De sålunda införda bestämmelserna för handläggning av skolbyggnadsärenden, varigenom ett organiserat samarbete på ett tidigt stadium etablerats mellan skoldistriktet och de centrala statliga myndigheterna, vore enligt de sakkunnigas uppfattning av den största praktiska betydelse. Mycket ofta, särskilt på landsbygden, måste byggnadsfrågan ställas i samband med mer eller mindre svårlösta skolorganisationsfrågor. Med hänyn till att staten bestrede den övervägande delen av kostnaderna för folkskoleväsendet och till att storleken av dessa kostnader i icke ringa mån vore avhängig av huru skolväsendet vore organiserat i de särskilda skoldistriktet, vore det ett väsentligt statsintresse att tillse, att nybyggnad av skollokaler skedde på ett ur organisatoriska synpunkter ändamålsenligt sätt.

De sakkunniga ha i detta sammanhang velat understryka ytterligare vissa omständigheter, som medverkat till att gällande statsbidragssystem kommit att för kommunerna framstå såsom mindre ändamålsenligt ur förvaltnings-synpunkt. Ett sådant klargörande syntes de sakkunniga vara av betydelse därför, att nämnda omständigheter i stort sett vore av övergående natur såsom beroende av under kriget rådande onormala förhållanden.

De sakkunniga ha därvid bland annat pekat på det förhållandet, att bristen på arbetskraft och vissa byggnadsmaterialier tidvis tvingat statsmakterna till en betydligt strängare prövning av föreliggande byggnadsförslag än som eljest skulle varit förhållandet. Den prövning av ärendena, som skedde inom ecklesiastikdepartementet, hade med hänsyn härtill så småningom kommit icke att i första hand avse frågan, om ett tillräckligt starkt behov av nybyggnad i varje särskilt fall föreläge ur skolsynpunkt, utan i stället främst kommit att gälla, huruvida ett aktuellt byggnadsföretag, trots påvisat ofta trängande behov, likväl på grund av rådande särskilda prisförhållanden skulle tills vidare kunna uppskjutas. Att prövningen därvid, enligt direktiv av den under senare år inom socialdepartementet verksamma s. k. byggnadsberedningen, tidvis och beträffande vissa orter eller trakter varit synnerligen hård hade många kommuner fått erfara.

En annan källa till irritation hade enligt de sakkunniga legat i de besparingssträvanden, som erhållit sitt mest synliga uttryck i 1940 års civila byggnadsutrednings verksamhet för beskärning av skolbyggnadernas standard. De sakkunniga ansåge självfallet, att skolbyggnader borde planeras med iakttagande av all rimlig sparsamhet och ville på intet sätt förneka, att behov förelegat av en besparingsaktion på detta område. De sakkunniga hade dock ej kunnat finna annat än att de besparingar i byggnadskostnader, som föreslagits av byggnadsutredningen, i många fall ej stått i rimlig proportion till den standardsänkning, som åstadkommits, och framför allt ej till kostnaderna för byggnadsprojektens omarbetning. De sakkunniga ville understryka, att de erfarenheter kommunerna gjort av den ifrågavarande besparingsverksamheten lett till mycken och såvitt kunde bedömas ofta berättigad irritation mot statsmyndigheternas sätt att handlägga skolbyggnadsfrågor.

De sakkunniga vore angelägna att framhålla det oriktiga uti att taga nu berörda omständigheter till utgångspunkt för kritik av statsbidragssystemet såsom sådant. Det vore icke heller motiverat att på grund härav förorda en fullständig omläggning av handläggningsförfarandet. Betydelsen ur allmän synpunkt av en god och ekonomisk planering av skolbyggena vore så stor, att en central granskning av byggnadsförslagen icke torde kunna undvaras. Detta finge säkerligen anses gälla, hur än statens deltagande i kostnaderna för byggena ordnades. Då, såsom av det föregående framginge, en till sina praktiska konsekvenser väsentlig omläggning av byggnadsärendenas handläggning ägt rum genom skolöverstyrelsens kungörelse den 19 augusti 1941 och då vissa svårigheter och nackdelar, som gjort sig gällande beträffande dessa ärendens handläggning under årens lopp, visats vara av i huvudsak övergående natur, hade de sakkunniga bibringats den uppfattningen, att ifrågavarande prövningsförfarande, sådant det numera vore utformat, lämpligen borde kunna — om än med vissa jämkningar, vilka komme att föreslås i det följande — med fördel tillämpas jämväl i fortsättningen.

Om sålunda de sakkunniga icke vore beredda att på grund av nu anförda omständigheter förorda införande av ett nytt statsbidragssystem, ha de dock av andra skäl funnit en undersökning motiverad i syfte att om möjligt ersätta nu gällande system med ett annat. Utslagsgivande ha därvid varit de erinringar, som gjorts mot den nuvarande ordningen för beräkning av statsbidragen och utbetalningen av desamma. I dessa hänseenden har anförts, att det icke kunde anses rättvist, att statsbidraget i så gott som samtliga fall utginge

efter ett och samma procenttal, oberoende av skoldistriktens olika ekonomiska ställning, ävensom att den successiva utbetalningen av statsbidragen under 25 år medförde, att det reella värdet för kommunerna av bidragen väsentligt minskades.

Principiella synpunkter på valet av statsbidragssystem. De sakkunniga ha i fortsättningen närmare utvecklat sina synpunkter på hur ett statsbidragssystem enligt deras uppfattning borde vara beskaffat. De ha därefter med denna utgångspunkt undersökt, i vad mån å ena sidan nu gällande bestämmelser samt å andra sidan besparingssakkunnigas och kommunalskatteberedningens förslag kunde anses uppfylla de uppställda kraven. Av de sakkunnigas framställning i dessa delar må följande här återgivas.

Alltjämt borde enligt de sakkunnigas mening de redan av 1934 års folkskolesakkunniga uppställda kraven i fråga om statsbidragssystemets beskaffenhet upprätthållas. Ett statsbidragssystem på ifrågavarande område borde sålunda vara ägnat att bereda kommunerna *effektiv hjälp* till bestridande av skolbyggnadskostnaderna, det borde verka i möjligaste mån *rättvist* och det borde vara *enkelt i tillämpningen*. Erfarenheten hade emellertid givit vid handen, att de angivna kraven icke alltid eller i alla avseenden kunnat förverkligas. I fråga om effektiviteten hade det nu gällande statsbidragssystemet fyllt sin uppgift i så måtto, att åt kommunerna beretts en betydande lättnad i utgifterna för skolbyggnader. Vad tillämpningen av systemet beträffade kunde det emellertid icke ens efter de ändringar därutinnan, som genomförts på förslag av besparingssakkunniga, anses enkelt.

I detta sammanhang framstode emellertid kravet på en rättvis fördelningsgrund av statsbidragen såsom det mest betydelsefulla. På grundvalen av de erfarenheter på hithörande område, som vunnits sedan 1934 års folkskolesakkunniga ägnat frågan sin uppmärksamhet, hade 1945 års folkskolesakkunniga funnit sig böra upptaga detta spörsmål till ny prövning. För sin del ansåge nämligen de sakkunniga utomordentligt betydelsefullt ur rättvisesynpunkt och i enstaka fall jämväl med hänsyn till en kommuns möjlighet att överhuvud få till stånd en behövlig nybyggnad av skola, att på ett eller annat sätt statsbidragen för ifrågavarande ändamål avvägdes efter bidragsbehovet. Det kunde icke anses rättvist, att till ett skolbygge i en kommun med svagt ekonomiskt underlag statsbidrag utginge med samma belopp som till ett likadant bygge i en ekonomiskt bärkraftig kommun.

Det måste emellertid uppmärksammas, betona de sakkunniga, att graden av en kommuns ekonomiska bärkraft icke kunde tillförlitligt anges med ett enkelt tal, som utan vidare kunde sättas i relation till motsvarande tal i andra kommuner. Härom ha de sakkunniga i fortsättningen anfört bland annat följande.

Den ekonomiska bärkraften är nämligen avhängig av flera skilda faktorer. En dylik faktor är skatteunderlaget, d. v. s. antalet skattekronor. Detta tal är emellertid icke ensamt ett exakt uttryck för bärkraften. Talets relativa innebörd växlar nämligen med hänsyn till antalet invånare, priset förhållanden och dylikt. En annan faktor utgör skattetrycket, d. v. s. den kommunala uttaxeringen. Ej heller detta ger ensamt ett tillförlitligt uttryck för den ekonomiska bärkraften. Uttaxeringen kan sålunda växla på grund av tillfälliga förhållanden och med hänsyn till den allmänna utgiftspolitik i kommunen. Framför allt är den dock direkt influerad av andra faktorer, såsom skatteunderlagets storlek, kommunens allmänna ekonomiska ställning i övrigt samt kommunens ekonomiska och geografiska struktur.

En uppskattning av en kommuns ekonomiska bärkraft i förhållande till andra kommuner kan därför endast ske, om ett fritt bedömande tillåtes av värdet i det enskilda fallet av samtliga de faktorer, som inverka på frågan. En kommuns relativa ekonomiska bärkraft kan sålunda icke mätas genom ett enbart matematiskt förfarande. En materiell avvägning av olika omständigheter emot varandra och ett skälighetsbedömande äro ofrånkomliga.

En gradering av statsbidraget efter bidragsbehovet vore emellertid, framhålla de sakkunniga, endast *en* sida av frågan om tillskapandet av en fullt rättvis fördelningsgrund. Lika viktigt som åstadkommandet av en dylik gradering vore nämligen, att den byggnadskostnadssumma, varpå det graderade statsbidraget skulle beräknas, vore skälig och materiellt riktig.

Tillsammans utgjorde enligt de sakkunnigas uppfattning nämnda två omständigheter den grund, på vilken ett statsbidragssystem på ifrågavarande område måste bygga för att verka rättvist kommunerna emellan.

De sakkunniga framhålla i detta sammanhang, att dessa två faktorer givetvis måste underkastas en omsorgsfull, materiell prövning från fall till fall. Ändamålet — att tillskapa en fullt rättvis fördelningsgrund — kunde nämligen icke gärna vinnas, om bidragsbehovet och byggnadskostnaderna eller endera av dessa faktorer beräknades formellt enligt ett på förhand fastställt schematiskt system.

Med denna utgångspunkt ha de sakkunniga tagit vissa sidor av det nuvarande samt de av besparingssakkunniga och kommunalskatteberedningen föreslagna statsbidragssystemen i betraktande. Vad därvid det *nuvarande systemet* beträffade, innebure detta, ehuru det med sin schematiska statsbidragsberäkning icke överensstämde med kraven på en rättvis fördelningsgrund, dock en lämplig lösning i så måtto, att statsbidraget beräknades på grundvalen av de verkliga byggnadskostnaderna. I sistnämnda avseende stode systemet, såsom framginge av det nu sagda, i överensstämmelse med folkskole-sakkunnigas uppfattning.

Beträffande *besparingssakkunnigas* förslag erinra de sakkunniga, att det samma varit avsett att skapa ett så schematiskt verkande statsbidragssystem som möjligt. Av det ovan anförda framginge emellertid, att en schematisk statsbidragsberäkning vore mindre väl förenlig med det uppställda målet att

avpassa statsbidragen efter varje kommuns relativa bidragsbehov och de verkliga kostnaderna för det aktuella byggnadsföretaget. Till belysning härav ha de sakkunniga anfört följande.

Enligt besparingssakkunnigas förslag skall statsbidrag utgå med samma belopp oavsett storleken av klassrummen i en skolbyggnad. Om sålunda, såsom teoretiskt är möjligt, en nybyggnad av skola avses innehålla endast småskolesalar, blir därför statsbidraget relativt större, än om skolan skall innehålla endast folkskolesalar. Detta och andra exempel har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande över sakkunnigförslaget ansett visa, att principen med standardiserade statsbidragsbelopp i realiteten är mindre smidig än principen med statsbidrag efter de verkliga kostnaderna. De sakkunniga finna sig i anslutning till det ovan anförda kunna instämma i att berörda förhållanden innebära en svaghet i systemet, även om denna svaghet framträder mera i undantagsfall. Måhända visar sig ojämnheten i besparingssakkunnigas statsbidragssystem än starkare i vissa fall vid tillbyggnad av en befintlig skolanläggning. Fråga kan då vara om att komplettera en med erforderliga administrations- och specialundervisningslokaler och tillräckliga biutrymmen utrustad skola med ytterligare ett antal vanliga klassrum. Även i detta fall bleve statsbidraget avsevärt större i förhållande till byggnadskostnaderna, än om nybyggnaden — såsom besparingssakkunniga vid sina beräkningar utgått ifrån — omfattat, förutom klassrummen, även andra i en skolanläggning normalt ingående lokaler och biutrymmen. Men fråga kan jämväl vara om komplettering av en befintlig skolanläggning, där tillräckligt antal användbara klassrum finnes, med exempelvis en ny toalettavdelning eller med utrymmen för bibliotek, expeditionslokaler m. m. Dylika fall förekomma icke så sällan i praktiken. Med de av besparingssakkunniga föreslagna bestämmelserna skulle icke något som helst statsbidrag kunna utgå till en sådan kompletteringsbyggnad. En ytterligare svaghet med detta schematiska statsbidragssystem synes ligga däri, att det ej är användbart, då fråga är om statsbidrag till ombyggnads- och restaureringsarbeten. Statsbidrag till kostnaderna härför kan nämligen icke beräknas med visst belopp per undervisningslokal; besparingssakkunniga ha därför förordat, att statsbidrag därtill i stället skall utgå med viss del av de styrkta verkliga kostnaderna, dock med viss generell begränsning. Därest detta förslag komme till genomförande, nödgades kommuner och statliga myndigheter samtidigt laborera med två olika statsbidragssystem på detta område. Folkskolesakkunniga finna detta icke helt tillfredsställande.

Vad slutligen anginge *kommunalskatteberedningens* förslag, syftade detta visserligen, framhålla de sakkunniga, till en gradering av statsbidragen efter kommunernas bidragsbehov och kunde i princip vinna tillämpning på såväl nuvarande som besparingssakkunnigas statsbidragssystem. Såsom tidigare nämnts byggde emellertid skatteberedningen sin gradering enbart på antalet skatte kronor i kommunen. Detta gäve enligt folkskolesakkunnigas mening icke de anpassningsmöjligheter efter i varje särskilt fall föreliggande förhållanden, som de sakkunniga ansåge behövliga. I jämförelse med beredningens förslag innebure de sakkunnigas ovan angivna riktlinjer för graderingen större möjligheter till dylik anpassning. Om ett system tillskapades enligt dessa riktlinjer, torde den bästa effektiviteten och rättvisan gentemot kommunerna

vinnas samtidigt som de statliga utgifterna för skolbyggnadsändamål hålles inom skäliga gränser.

På grundvalen av vunna erfarenheter rörande de nuvarande statsbidragsbestämmelserna samt av de av besparingssakkunniga och kommunalskatteberedningen förordade riktlinjerna och förslagen ha de sakkunniga framlagt sitt förslag till statsbidragsgrunder, vilket i viss mån innebär en kombination av gällande och i övrigt föreslagna bestämmelser.

Förslaget innebär, såsom framgått i det föregående, sammanfattningsvis i princip, att statsbidraget alltjämt skall utgå i förhållande till de *verkliga kostnaderna* för byggnadsföretaget, samt att bidragsbeloppet skall, efter prövning i varje särskilt fall, beräknas med hänsyn till byggnadskommunens *ekonomiska bärkraft*.

Beräklandet av byggnadskostnaderna. De sakkunniga framhålla, att en fullständig kostnadsberäkning är nödvändig vare sig det nuvarande eller det av besparingssakkunniga förordade statsbidragssystemet väljes. En sådan kostnadskalkyl vore påkallad även utan hänsyn till statsbidragsfrågan. Någon ändring i nu gällande föreskrift i detta avseende har därför icke föreslagits.

Såsom allmän norm för den statliga kostnadsgranskningen ha de sakkunniga angivit, att densamma främst borde inriktas på en prövning av skäligheten av de angivna byggnadskostnaderna med hänsyn till de krav, som normalt borde ställas på en skolbyggnad, avpassad efter de föreliggande förhållandena. Stor hänsyn syntes därvid böra fästas vid kubikpriset.

I måhända flertalet fall avses ett skolbygge innehålla jämväl icke statsbidragsberättigade lokaler. I den hittillsvarande tillämpningen av nu gällande statsbidragssystem ha dessa fall mycket ofta berett svårigheter och vållat intressemotsättningar. För det framtida bedömandet av hithörande spörsmål ha de sakkunniga framhållit följande — i stor utsträckning redan nu tillämpade — synpunkter.

Innehåller ett skolbyggnadsförslag icke bidragsberättigat utrymme av den storlek och placering i byggnadskroppen, att, om utrymmet icke medtagits, byggnadsvolymen blivit mindre, bör givetvis i samband med statsbidragsberäkningen en reduktion ske, motsvarande volymökningen. Stundom förete emellertid byggnadsförslag utrymmen, särskilt i källarvåningarna, vilka icke lämpligen kunna utnyttjas såsom statsbidragsberättigade lokaler eller därtill hörande biutrymmen och äro av beskaffenhet att, även om de uteslutits, byggnadsvolymen icke minskats. De kunna emellertid vara väl lämpade såsom lokaler för något annat ändamål, exempelvis för badstu, leklokaler eller annat liknande. I dessa fall anse de sakkunniga rimligt, att vid statsbidragsberäkningen det totala kostnadsbeloppet reduceras allenast med de direkta merkostnaderna för utrymmets anordnande för det avsedda ändamålet. Vanligtvis begränsa sig dessa merkostnader i huvudsak till inredningskostnader.

För det fall att ett byggnadsförslag såsom sådant finnes böra godkännas, men detsamma på grund av planlösning, val av byggnadsmaterialier eller

andra omständigheter prövas vara förenat med högre kostnader än som kan anses nödvändigt för erhållande av erforderliga lokaler av god beskaffenhet, ha de sakkunniga förordat en nedsättning i skälig mån av bidragsunderlaget.

De sakkunniga ha betonat, att praktiska synpunkter städse måste anläggas vid prövningen av byggnadsförslagen. Så vore för närvarande icke alltid fallet. I det ena byggnadsärendet efter det andra hade sålunda förekommit, att någon i förhållande till byggnadsföretagets storlek rent bagatellartad utgift avdragits. De sakkunniga hade sig bekant, att de statliga tjänstemän, som handlagt ifrågavarande byggnadsärenden, på grund av statsmakternas principiella uttalanden i olika sammanhang ofta sett sig nödsakade att handlägga dessa ärenden på ett sätt, som varit att »sila mygg och svälja kameler». Det vore ur allmän synpunkt angeläget, att en ändring härutinnan skedde; de sakkunnigas förslag torde innebära förutsättningar därför. Såsom närmare framginge i det följande, föresloge de sakkunniga, att statsbidraget till skolbyggnader skulle efter närmare angivna grunder differentieras med hänsyn till kommunens ekonomiska bärkraft efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Redan på grund härav bleve statsbidragets storlek ett resultat av en skälighetsprövning mera i stort; vid sådant förhållande syntes anledning saknas att anlägga andra än skälighetssynpunkter även på frågor om relativt bagatellartade kostnadsposter.

I detta sammanhang ha de sakkunniga understrukit betydelsen av att kommunerna beredas så stor frihet vid utformandet av sina skolbyggnadsförslag som möjligt. I detta hänseende anföres bland annat följande.

Många kommuner, främst de större städerna, äga omfattande erfarenhet och disponera erforderlig sakkunskap för planläggningen och utförandet av sådana byggen. En kommun, som väl vårdar sina ekonomiska angelägenheter och i övrigt anses äga erforderliga ekonomiska förutsättningar, bör därför äga rätt att verkställa ett skolbyggnadsföretag med den huvudsakliga planlösning och standard, kommunen önskar, under förutsättning att bygget blir ändamålsenligt. Tvång till ändring av ett byggnadsförslag bör därför endast förekomma, om detsamma företer mera väsentliga överdrifter, fel eller brister ur teknisk eller pedagogisk synpunkt eller om byggnadsstandarden uppenbart är för hög absolut sett eller med hänsyn till byggnadskommunens ekonomiska förutsättningar. Viss hänsyn måste givetvis vid bedömandet tagas till hur stor del av byggnadskostnaderna, som i det enskilda fallet avses stanna på kommunen. Ju mindre denna del är, desto större inflytande bör rimligen givas de statliga synpunkterna och tvärtom.

F a s t s t ä l l a n d e t a v s t a t s b i d r a g s b e l o p p e t. Denna åtgärd skall enligt de sakkunnigas förslag ankomma på Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts beslut skall alltså icke som nu enbart gå ut på fastställandet av den »högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas». Beräkningen av kostnadsbeloppet för byggnadsföretaget, d. v. s. de totala byggnadskostnaderna med de reduktioner, för vilka redogjorts ovan (*bidragsunderlaget*), kommer så-

lunda för Kungl. Maj:t endast att utgöra ett led i uträknandet av själva statsbidragsbeloppet. Detta belopp bör enligt förslaget bestämmas så, att det motsvarar en efter prövning i varje särskilt fall såsom skäligen ansedd del av bidragsunderlaget. Denna prövning anses främst böra ske med hänsyn till skolbyggnadskommunens ekonomiska bärkraft.

I det föregående har i anslutning till de sakkunnigas framställning närmare utvecklats, hurusom denna bärkraft måste bedömas med hänsyn till ett flertal olika faktorer, däribland främst kommunens skatteunderlag (antalet skattekronor) samt därjämte det kommunala skattetrycket (den kommunala uttaxeringen), kommunens ekonomiska ställning i övrigt och dess ekonomiska och geografiska struktur.

I likhet med kommunalskatteberedningen anse de sakkunniga, att antalet skattekronor per invånare bör läggas till grund för graderingen. I jämförelse med övriga ovan angivna faktorer utgjorde nämligen antalet skattekronor utan tvivel den viktigaste och samtidigt den mest objektiva grunden för bedömandet av den ekonomiska bärkraften. Tillräckligt utrymme för hänsynstagande till övriga faktorer borde emellertid tillskapas genom ett system med latituder på sätt framgår i det följande.

Den första frågan beträffande en gradering av statsbidragen med hänsyn till nyssnämnda synpunkter blir spörsmålet om bidragens storlek vid fall av genomsnittligt skatteunderlag (*normalskatteunderlag*). Härom anför de sakkunniga inledningsvis följande.

Härvid må först framhållas, att skatteunderlaget i en kommun är underkastat väsentliga och stundom relativt snabba växlingar. Det förändras sålunda allt efter den allmänna ekonomiska utvecklingen samt är i hög grad beroende av konjunkturskiftningar och även av tillfälliga omständigheter. Härtill kommer, att skatteunderlagets bärkraft står i relation till penningvärdet. Sistnämnda omständighet har varit aktuell under större delen av det nuvarande statsbidragssystemets giltighetstid. Sedan år 1937 har nämligen prisen successivt undergått en icke obetydlig höjning.

Nämnda förhållanden föranleda, att det kommunala normalskatteunderlaget i riket icke kan en gång för alla uttryckas i ett bestämt tal. Om sålunda ett i enlighet med vad ovan anförts graderat statsbidragssystem anknytes till ett i ett siffertal uttryckt normalskatteunderlag på så sätt, att vid dylikt skatteunderlag bidraget utgår med viss procent av bidragsberättigade kostnader, måste uppmärksammas, att en ändring av nämnda tal kan behöva ske framdeles för att bidragets relativa värde skall förbli oförändrat. De sakkunniga förutsätta därför att, därest antalet skattekronor per invånare lägges till främsta grund för ifrågavarande statsbidragstilldelning, nämnda omständighet beaktas.

De sakkunniga ha i enlighet med kommunalskatteberedningens förslag valt ett skatteunderlag av 10 skattekronor per invånare till normalskatteunderlag. Statsbidragsprocenten vid normalskatteunderlag har med utgångspunkt från nuvarande bestämmelser föreslagits till 50 procent. I sistnämnda hänseende anføres följande.

Det nuvarande bidraget, 75 procent, utbetalas ej i omedelbart samband med byggnadsföretagets utförande utan först under loppet av 25 år med i huvudsak lika del varje år. »Nuvärdet» vid första utbetalningstillfället av ett så utgående statsbidrag utgör — beroende på ränteläget — omkring 50 procent av bidragsunderlaget. De sakkunniga komma i ett senare sammanhang i sitt betänkande att föreslå en sådan ändring i den nuvarande utbetalningsordningen, att statsbidragen för framtiden i stället utbetalas i samband med byggnadsföretagens utförande. Vid sådant förhållande skulle ett bibehållande av det sjuttiofemprocentiga statsbidraget såsom genomsnittligt bidrag innebära en mycket avsevärd reell ökning av statens bidragsverksamhet på ifrågavarande område. De sakkunniga anse sig icke kunna förorda en genomsnittlig sådan ökning utan ha efter ingående överväganden ansett sig böra föreslå, att vid normalskatteunderlag statens bidrag bestämmes att utgå med i genomsnitt 50 procent av den statsbidragsberättigade kostnaden. Detta ställningstagande är främst en följd av de undersökningar, de sakkunniga företagit rörande det ekonomiska utfallet av ett statsbidragssystem enligt deras riktlinjer.

Tillräckligt utrymme för ett sådant hänsynstagande till andra å en kommuns ekonomiska bärkraft inverkan faktorer än skatteunderlaget, som i det föregående förutsatts, torde vinnas, framhålla de sakkunniga, om vid normalskatteunderlag statsbidraget bestämmes inom en latitud av mellan 40 och 60 procent av den bidragsberättigade kostnaden. Då det icke torde vara av praktiska skäl påkallat att tillskapa en särskild latitud för varje skatteunderlagstal, förorda de sakkunniga, att nämnda latitud skall gälla för samtliga skatteunderlag över 8 till och med 12 skattekrönor per invånare. Innebörden härav borde vara, att för samtliga dessa skatteunderlag statsbidragsprocenten, om hänsyn endast toges till skatteunderlaget och ej till de övriga faktorerna, skulle utgöra 50 procent. Förslaget borde sålunda icke givas den innebörden att, under nyssberörda förutsättning, statsbidraget vid 8,1 skattekrönor borde utgå med 60 procent och vid 12 kronor med 40 procent. Hela procentlatituden borde i stället vara avsedd att för varje tal i skatteunderlagslatituden möjliggöra hänsynstagande till de övriga faktorer, som inverka på den ekonomiska bärkraften.

Frågan om statsbidragets gradering vid andra än normalskatteunderlag har synts de sakkunniga böra bedömas med hänsyn till dels kommunernas relativa statsbidragsbehov och dels storleken av de utgifter, som ett givet statsbidragssystem komme att förorsaka staten.

I sistnämnda avseende ansåge de sakkunniga önskvärt, att ett för kommunerna effektivt och rättvist bidragssystem kunde uppnås, utan att statens totala utgifter för skolbyggnadsändamål i någon högre grad ökades. Erfarenheten syntes emellertid visa, att för ett stort antal kommuner skolbyggnadsbördan vore alltför tung och att i enstaka fall staten till och med torde böra övertaga hela eller i varje fall den övervägande delen av kostnaderna för ett skolbygge. En viss ökning av statsutgifterna räknade de sakkunniga därför med såsom ofrånkomlig.

I fråga om graderingen av statsbidragen vid andra än normalskatteunderlag ha i betänkandet följande allmänna synpunkter anförts.

Kommunalskatteberedningens förslag innebar, att bidragen vid lågt skatteunderlag skulle kunna uppgå till belopp, motsvarande hela byggnadskostnaden, för att vid stigande skatteunderlag minskas och slutligen helt bortfalla. Folkskolesakkunniga anse, att en begränsning bör genomföras på så sätt, att statsbidragsskalans övre gräns sättes till 80 procent och dess nedre till 20 procent. Såsom nyss berörts, förekomma dock fall, då med hänsyn till en kommuns ekonomiska förhållanden ett högre statsbidrag än 80 procent är påkallat för att kommunen skall kunna verkställa nödvändig skolbyggnad och därvid icke ställas i ett relativt sämre läge ur statsbidragssynpunkt än andra kommuner. Kungl. Maj:t bör därför äga befoget att i särskilda fall medge högre statsbidrag än som eljest skulle förekomma. Enligt ovan nämnda förslag skulle sålunda vid andra än normalskatteunderlag statsbidragen som regel kunna utgå med lägst 20—40 procent och med högst 60—80 procent.

I anslutning till vad sålunda anförts ha de sakkunniga föreslagit, att statsbidragsskalan erhåller det utseende, som framgår av följande tabell.

Antal skattekronor per invånare		Statsbidrag %
	högst 4	80—60
över 4	» 8	70—50
	» 8 » 12	60—40
	» 12 » 16	50—30
	» 16	40—20

Enär det måste anses naturligt, att från kommunernas sida en strävan komme att göra sig gällande att erhålla så högt statsbidrag som möjligt, vore de sakkunniga angelägna framhålla, att en viss restriktiv tillämpning av de föreslagna statsbidragsgrunderna syntes tillrådlig.

Ovanstående förslag till latituder grundar sig på av de sakkunniga företagna detaljerade beräkningar av det ekonomiska utfallet av olika alternativ till gradering av ifrågavarande statsbidrag. Beträffande ifrågavarande utrednings detaljer torde få hänvisas till betänkandet, sid. 54—57.

Beträffande därefter frågan, vilket eller vilka års skatteunderlag, som graderingen i varje särskilt fall bör hänföra sig till, ha de sakkunniga förordat, att av de sju senaste skatteunderlagen det högsta och det lägsta skall frånräknas och genomsnittet av de därefter återstående skatteunderlagen läggas till grund för graderingen. En tidsperiod av sju år syntes nämligen vara tillräckligt lång för att omfatta såväl år av god som dålig konjunktur. De sakkunniga ha vidare påpekat, att i de ej alltför sällsynta fall, då skoldistrikt på förhand uttaxerade medel till ett skolbygge, uttaxeringsperioden stundom

torde omfatta ungefärligen den tid, som nyss nämnts. I dylika fall komme sålunda samma skatteunderlag att ligga till grund för såväl den kommunala uttaxeringen som statens bidrag till skolbygget.

Remissyttranden.

De sakkunnigas förslag till ändrade grunder för statsbidragsberäkningen har rönt ett i huvudsak gynnsamt mottagande från de hörda myndigheternas och organisationernas sida. Endast *Stockholms folkskoledirektion*, *Göteborgs allmänna folkskolestyrelse* och *svenska stadsförbundet* ha avstyrkt förslaget. I åtskilliga yttranden har den uppfattningen kommit till uttryck, att det föreslagna systemet vore ägnat att i väsentligt högre grad än det nuvarande rättvist fördela den ekonomiska börda, som i avseende å skolbyggandet åvilar kommunerna. Dock har samtidigt på några håll viss tvekan gjort sig gällande rörande lämpligheten av att införa ett differentierat statsbidragssystem på detta område, innan frågan om en differentiering av övriga statsbidrag till kommunerna vunnit sin lösning. I övrigt ha från olika håll vissa detaljerinringar mot förslaget framförts. Sålunda har i vissa yttranden gjorts gällande, att den undre gränsen i statsbidragsskalan borde sättas högre än 20 procent, ävensom att den föreslagna spännvidden inom latituderna vore för stor. I flera yttranden har påpekats vanskligheten att pröva och avgöra en kommuns bidragsbehov och önskvärdheten av att i detta hänseende fastare normer till myndigheternas vägledning måtte angivas. Några folkskolinspektörer ha framhållit olägenheten av att kommunerna med det föreslagna systemet för beräkningen av statsbidragen icke kunde på förhand beräkna bidragens storlek.

I övrigt inhämtas av de avgivna yttrandena i huvudsak följande.

Länsstyrelserna i samtliga län ha tillstyrkt eller förklarat sig icke ha något att erinra mot förslaget.

Statskontoret har framhållit, att förslaget otvivelaktigt lämnar goda möjligheter att anpassa statsbidragen efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Det komme emellertid att ställa stora krav på myndigheterna och Kungl. Maj:t, då det förutsatte en ingående kännedom om kommunernas ekonomiska ställning. Statskontoret ville understryka, att de föreslagna statsbidragsgrunderna borde tillämpas restriktivt och att en schablonmässig användning av latituderna måste undvikas.

Riksräkenskapsverket har förutsatt, att hänsyn vid bestämmandet av en kommuns bidragsbehov måtte tagas även till det varierande uppbördsresultatet i olika kommuner. Vidare har ämbetsverket framhållit, att en högst väsentlig förutsättning för att systemet med en differentiering av statsbidragen skulle bli någorlunda rättvisande vore, att taxeringen vore likformig.

Enligt *socialstyrelsens* uppfattning syntes den utjämning av kommunernas ekonomiska bördor, som åsyftades med förslaget, naturligare kunna sökas genom en utveckling och förbättring av det redan praktiserade systemet med allmänna skatteutjämningsbidrag till skattetyngda kommuner. Det kunde

även ifrågasättas, varför en differentiering av statsbidragen skulle tillgripas just i detta fall, då samma skäl därför kunde göras gällande beträffande alla former av statsbidrag, som utginge till kommunerna. Det borde också erinras, framhåller styrelsen, att staten i enlighet med gällande ordning redan i väsentlig mån åtagit sig kostnaderna för folkskolans byggnader, varför ett genomförande av det föreliggande förslaget skulle innebära ett ryggande från statens sida av detta åtagande beträffande kommuner med relativt högt skatteunderlag. Enär i direktiven för de sakkunniga framför allt betonats önskvärdheten av en förenkling av principerna för ifrågavarande statsbidragsberäkning, syntes det socialstyrelsen, som det av folkskolans besparingssakkunniga på sin tid framlagda förslaget i högre grad vore värt beaktande än det nu föreliggande förslaget. Visserligen kunde sägas, att förstnämnda förslag i vissa hänseenden vore alltför schematiskt, men denna olägenhet syntes i viss mån kunna avhjälpas genom att bidraget i stället bestämdes till ett visst belopp per skolbarn, som lokalerna vore avsedda att rymma. Möjligen borde därjämte särskilt bidrag utgå för anordnande av vissa specialutrymmen, såsom facksalar, gymnastiksalar m. m.

Stockholms folkskoledirektion har funnit besparingssakkunnigas förslag om fixerade bidrag per klassrum m. m. mer smidigt än det nuvarande och det föreslagna systemet, enär därigenom den statliga granskningen kunde inskränka sig till en förhandsprövning av behovet av en ny skola och ett godkännande av nybyggnadsprogrammets omfattning. *Direktionen* ifrågasatte, om icke det av besparingssakkunniga förordade systemet kunde förbättras sålunda, att ett visst bidrag fixerades för ett normalklassrum och alla erforderliga skollokaler förvandlades till dylika klassrumsenheter, till exempel ett småskoleklassrum 0,8, en handarbetssal 1,3, en expedition 1,0 normalklassrum o. s. v. Det fixerade bidraget per normalklassrum borde gälla vid ett visst kubikmeterpris och höjas eller sänkas i förhållande till det för byggnadsföretaget beräknade kubikmeterpriset, som också med nuvarande system måste prövas av skolöverstyrelsen. Även om man emellertid föredroge det nuvarande systemet med individuell kostnadsberäkning för varje nybyggnad, borde det likväl vara möjligt att medgiva exempelvis de skoldistrikt, vilkas skolväsende vore undandraget statlig inspektion, befrielse från statlig granskning av ritningarna och tillåtelse att omedelbart igångsätta byggnadsföretaget, sedan vederbörlig förhandsprövning av behovet ägt rum. Vid det därefter följande fastställandet av statsbidraget komme givetvis även i detta fall att undantagas de byggnadsdelar, till vilka statsbidrag icke kunde utgå, liksom bidraget komme att minska, om vissa lokaler erhållit större mått än som eljest godkändes. — En utjämning av de stora olikheterna i den kommunala uttaxeringen måste ske efter principiellt riktiga och rationellt verkande linjer. Det kunde starkt ifrågasättas, om en skatteutjämning kommunerna emellan borde ske successivt genom att än den ena än den andra statsbidragsformen graderades efter olika system utan en enhetlig översyn och utan att hänsyn toges till sådana samhällsuppgifter, som åvilade vissa kommuner, medan andra vore helt eller delvis befriade från därmed förenade kostnader, t. ex. städernas domstols- och polisväsende, kostnaderna för distriktssköterskor och dispensärverksamhet i städer utanför landsting m. m. Den sammanlagda verkan ur skatteutjämningsynpunkt av alla dessa skiftande bestämmelser vore synnerligen svåröverskådlig och det syntes angeläget, att icke differentieringen av statsbidragen överfördes till nya områden, innan enhetliga och ur rättvisesynpunkt tillfredsställande principer för skatteutjämningen i dess helhet åstadkommits.

Beträffande de sakkunnigas förslag att välja ett normalskatteunderlag av 10 skattekronor per invånare har direktionen förklarat, att, då en återgång till prisnivån före kriget icke torde vara att emotse och då i varje fall de senaste årens höga skatteunderlag vid ett förverkligande av de sakkunnigas förslag komme att påverka statsbidragen för en lång tid framåt, eftersom till grund för bidragen skulle läggas medeltalet av skatteunderlagen för de senaste sju åren, folkskoledirektionen funne det vara ett oeftergivligt krav, att hänsyn toges till sedan krigsutbrottet inträffade penningvärdeförändringar. Som en brist hos författningsförslaget betecknar folkskoledirektionen vidare, att hänsyn ej tagits till den missgynnade ställning, som de större städerna intog därigenom att statsbidrag icke utginge till kostnader för tomtmarken och för tomtens planering och inhägnad, vilka kostnader helt naturligt bleve väsentligt mycket större i tätorterna med deras i regel högre tomtvärden. Mot de sakkunnigas förslag om hänsynstagande vid bedömandet av en kommuns ekonomiska bärkraft av andra därå inverkan faktorer än skatteunderlaget, anmärktes att de därom gjorda anvisningarna vore så vaga, att tillämpningen av bestämmelserna måste erbjuda betydande svårigheter för de statliga myndigheterna och ge utrymme åt godtycke.

Även *Göteborgs allmänna folkskolestyrelse* har uttalat sig till förmån för ett genomförande av den föreslagna differentieringen i ett större sammanhang.

Folkskolestyrelserna i Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle ha i princip icke ställt sig avvisande mot förslaget. Skolstyrelserna i Malmö och Hälsingborg ha dock förordat en höjning av det föreslagna statsbidragsminimum.

Beträffande frågan om statsbidragets differentiering ha flertalet *folkskolinspektörer* med eller utan närmare motivering tillstyrkt de sakkunnigas förslag. Vissa inspektörer ha dock framfört erinringar mot förslaget. Sålunda har en folkskolinspektör ifrågasatt, om icke en längre gående differentiering av statsbidragen vore påkallad samt föreslagit uppställandet av särskilda procentlatituder för varje skatteunderlagstal. En annan inspektör förmenar, att de föreslagna grunderna förutsatte ett alltför fritt bedömande samt att statsbidragstabellen i stället för latituder borde upptaga bestämda procenttal. En inspektör har förordat, att såsom övergångsanordning genomsnittet av skatteunderlagen för åren 1930/40 tills vidare skulle läggas till grund för graderingen av statsbidragen, så att icke de senaste årens i allmänhet höga skatteunderlag skulle få en alltför utslagsgivande betydelse.

Skolöverstyrelsen har, ehuru överstyrelsen skulle ansett en på enklare principer grundad beräkning av kostnaderna önskvärd, funnit sig böra förorda folkskolesakkunnigas förslag beträffande byggnadskostnadernas beräkning. Beträffande kravet på större frihet för kommunerna vid planläggning och utförande av sina skolbyggnadsföretag har överstyrelsen sökt visa, att de kommuner, vilka främst åsyftades, nämligen de större städerna, med hittills tillämpat prövnings- och granskningsförfarande beretts mycket stor frihet i nämnda hänseenden. Överstyrelsen hade icke anledning motsätta sig, att denna frihet ytterligare utsträcktes, i den mån så kunde ske utan avsevärda svårigheter. Överstyrelsen befarade dock, att sådana skulle yppas vid tillämpningen av de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna rörande nedsättning av bidragsunderlaget, därest byggnadsföretaget representerade högre standard än som kunde anses erforderligt eller innefattade jämväl icke statsbidragsberättigade lokaler, utan att kostnaderna för dessa och för de bidragsberätti-

gade lokalerna kunde särskiljas. Ett system, enligt vilket skolbyggnadsförslagen finge planläggas och utföras utan hänsynstagande till vissa normerande bestämmelser, skulle i dessa hänseenden medföra stora praktiska svårigheter, varjämte det skulle medföra dröjsmål i fråga om byggnadsärendenas behandling samt ingalunda främja kommunernas intresse för en sparsam planläggning av skolbyggena.

Beträffande statsbidragets differentiering har skolöverstyrelsen till en början erinrat om, hurusom överstyrelsen i tidigare avgivna yttranden i hithörande frågor uttalat sig till förmån för ett statsbidragssystem, som borde vara så utformat, att det medgäve ett avvägande av bidragens storlek med hänsyn till kommunernas ekonomiska bärkraft och växlande ekonomiska förhållanden. Med de nuvarande bestämmelserna kunde en sådan avvägning ej ske. Visserligen hade de nuvarande bidragen för många kommuner varit tillräckliga för att bereda kommunerna möjlighet att anskaffa erforderliga skollokaler, men för ett betydande antal andra i ekonomiskt avseende mindre bärkraftiga kommuner hade utgiften för skolbyggnader medfört en så kännbar påfrestning, att dessa ofta, trots det statsbidrag som kunnat påräknas, icke kunnat tillgodose skolornas lokalbehov i den utsträckning, förhållandena påkallat.

Sett ur synpunkten av folkskolans behov och berättigade önskemål syntes det överstyrelsen uppenbart, att den mest angelägna ändringen i nuvarande statsbidragsbestämmelser vore att sätta just denna sistnämnda kategori av kommuner i stånd att på ett tillfredsställande sätt och utan alltför stora ekonomiska svårigheter lösa sina skolbyggnadsfrågor, utan att dock någon ändring av gällande bidragsgrunder för övriga kommuner vidtoges. Detta skulle emellertid medföra en avsevärd utgiftsökning för statsverket. Därest det av de sakkunniga uppställda kravet, att statens utgifter genom det nya systemet icke borde i högre grad ökas, skulle anses vara oeftergivligt, syntes det överstyrelsen som om inga mera vägande invändningar i och för sig kunde göras mot de principer, på vilka de sakkunniga grundat sitt förslag.

Beträffande de av Stockholms folkskoledirektion och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse framförda erinringarna, att en differentiering av statsbidragen icke lämpligen borde överföras till nya områden, innan enhetliga och ur rättvisesynpunkt tillfredsställande principer för skatteutjämningen i dess helhet åstadkommits, syntes dessa visserligen enligt överstyrelsens uppfattning icke oberättigade, men, med hänsyn till angelägenheten av att snarast bereda ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner effektiv hjälp till bestridande av skolbyggnadskostnaden, kunde de icke tillmätas avgörande betydelse.

Överstyrelsen ville ifrågasätta, om icke en höjning av den föreslagna bidragsskalans undre gräns kunde anses motiverad. Eljest kunde befaras, att vissa av de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna bleve i någon mån missgynnade med hänsyn till bland annat de av Stockholms folkskoledirektion åberopade höga kostnaderna för tomtmark m. m., som dessa kommuner finge vidkännas utan bidrag av statsmedel. Vidare syntes bidragsskalans latituder böra givas en spännvidd av endast 10 procent. Eljest uppstode den olägenheten, att kommunerna knappast kunde göra några tillförlitliga beräkningar beträffande storleken av erforderliga anslag och lånebelopp.

Överstyrelsen framhåller vidare, att det syntes bli en mycket vanskelig uppgift att åstadkomma en rättvis uppskattning av en kommuns ekonomiska bärkraft och att avväga bidragsprocenten med hänsyn härtill. Enligt de sak-

kunnigas förslag skulle det åvila överstyrelsen att i sitt yttrande beräkna och föreslå det statsbidragsbelopp, som högst borde tilldelas skoldistriktet. Enligt överstyrelsens uppfattning skulle det av de sakkunniga åsyftade resultatet, en tillförlitlig och rättvis bedömning av kommunernas ekonomiska ställning, icke kunna vinnas ens om till överstyrelsens förfogande ställdes särskild, för uppgiften kvalificerad arbetskraft. Överstyrelsen har därför föreslagit, att dess befattning med skolbyggnadsärendena såsom hittills skulle avse prövning av lokalbehovet samt verkställande av en ekonomisk granskning av byggnadsförslagen, varefter överstyrelsen hade att till Kungl. Maj:t i ärendet avgiva utlåtande och därvid föreslå den kostnadssumma, varå statsbidrag borde beräknas. För fastställande av bidragsprocenten och det därpå grundade statsbidragsbeloppet borde därefter utredning verkställas av härför kvalificerat statligt organ, som hade att till Kungl. Maj:t avgiva utlåtande och förslag.

Svenska landskommunernas förbund har funnit de sakkunnigas förslag avgjort överlägset det av kommunalskatteberedningen på sin tid avgivna förslaget samt väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

Svenska stadsförbundets styrelse har, som förut anförts, ställt sig kritisk till förslaget. Styrelsen har därvid anført bland annat följande.

Den omläggning av ifrågavarande statsbidragssystem, som föreslås av de sakkunniga, går främst ut på att anpassa bidragstilldelningen efter de olika skoldistriktens ekonomiska bärkraft. Sätillvida skulle omläggningen betyda ett ytterligare steg i skatteutjämnande riktning utöver vad som skett därigenom, att staten förut övertagit allt större delar av skoldistriktens utgiftsbördor. Men principiellt skulle åtgärden innebära övergång till en annan metod av skatteutjämnning än den som hittills kommit till användning i fråga om bestridandet av kostnaderna för skoldistriktens obligatoriska uppgifter. En mycket väsentlig skillnad ligger däri, att den nu ifrågasatta bidragsformen förutsätter en jämförande bedömning av de olika skoldistriktens ekonomiska ställning i vidaste bemärkelse, som måste bli en synnerligen komplicerad och vansklig uppgift. Att märka är även att med den gradering av bidragen, som de sakkunniga föreslå, skulle konsekvensen för en del skoldistrikt bli avsevärt mindre bidragstilldelning, än de kunnat påräkna enligt nuvarande grunder. För dem skulle således reformen betyda en ökad belastning av den kommunala budgeten, som — ehuru den uppenbarligen skulle vara motiverad ur allmänt skatteutjämnande synpunkt — komme att framträda såsom en kostnadsökning speciellt för folkskolbyggnader.

Enligt styrelsens mening måste det starkt ifrågasättas, om det överhuvud kan vara ändamålsenligt att tillskapa skatteutjämnande bidragssystem av nu föreslagen beskaffenhet för speciella kommunala uppgifter utan någon allmän plan beträffande bidragens gradering. Då hela skatteutjämningsfrågan nyligen varit föremål för en ingående och vidlyftig utredning — genom kommunalskatteberedningen — synes det i vart fall icke rimligt att oberoende därav och innan denna allmänna utrednings resultat tagits under slutligt övervägande, träffa avgörande om sådana specialförslag med skatteutjämnande syfte som det nu föreliggande. Bortsett härifrån ger detta förslag i hög grad anledning till betänksamhet sätillvida, som det inrymmer mycket vagt angivna normer för den jämförande bedömning olika skoldistrikt emellan, som skulle göras beträffande deras ekonomiska bärkraft. Styrelsen delar de sakkunnigas mening, att en sådan bedömning rätteligen icke bör grundas ute-

slutande på antalet skattekrönor per invånare, men måste befara, att bedömningen kan bli synnerligen godtycklig, om den — såsom förslaget innebär — skall ske med beaktande dessutom av »det totala kommunala skattetrycket, kommunens ekonomiska ställning i övrigt, dess ekonomiska och geografiska struktur samt andra liknande omständigheter». Det bör också beaktas, att ifrågavarande statliga myndigheter svårigen kunna förutsättas äga särskild sakkunskap att verkställa denna för deras vanliga uppgifter helt främmande bedömning.

Både av principiella skäl och med hänsyn till det föreliggande förslagets utformning beträffande bidragsgraderingen kan styrelsen sålunda icke tillstyrka den föreslagna omläggningen i nu berörda hänseende.

Departementschefen.

1934 års folkskolesakkunniga, som på sin tid framlade det förslag till bestämmelser rörande statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, som i huvudsak kom att ligga till grund för nu gällande bestämmelser på området, åsyftade med sitt förslag att åstadkomma en lättnad i kommunernas växande skattebörd. De avvisade däremot tanken på bidragens avpassande efter varje särskild kommuns prestationsförmåga och föreslog, att grunderna för kostnadsöverflyttningen till statsverket i fråga om skolbyggnadsverksamheten gjordes lika för alla kommuner. Det vore, betonade de sakkunniga, en ytterst vanskelig sak att finna en enkel, för alla fall praktiskt användbar metod att på ett riktigt sätt utmäta ett efter prestationsförmågan utgående bidrag. Detta ställningstagande från de sakkunnigas sida vann sedermera anslutning hos såväl departementschefen som riksdagen. Som en följd härav gäller alltjämt, att statsbidraget i det övervägande antalet fall — nämligen då de bidragsberättigade kostnaderna överstiga femtusen kronor — utgår med 75 procent av dessa. Uppgå kostnaderna till högst femtusen kronor, utgår statsbidraget med 50 procent. Såsom i annat sammanhang närmare beröres, medför utbetalnings sättet för det 75-procentiga statsbidraget, att dettas reella värde för skoldistriktet även det uppgår till omkring 50 procent av bidragsunderlaget.

Mot detta statsbidragssystem ha från olika håll och i skilda sammanhang erinringar framförts. Jag förbigår därvid de anmärkningar, som tagit sikte på vissa förhållanden av övergående natur, främst i fråga om handläggningen av byggnadsärendena. Av större betydelse äro de erinringar, som anförts mot statsbidragssystemets schematiska karaktär, som icke möjliggör ett avvägande av bidragens storlek med hänsyn till kommunernas vitt skilda behov och i hög grad växlande ekonomiska förhållanden.

Det nuvarande statsbidragssystemet erbjuder onekligen just tack vare sin schematiska karaktär vissa fördelar. Sålunda medför det en viss enkelhet i tillämpningen och möjliggör för kommunerna att på förhand kunna beräkna storleken av ett eventuellt statsbidrag. I ljuset av under årens lopp vunna erfarenheter framstår det emellertid såsom alltmera uppenbart, att systemet är behäftat med allvarliga brister.

Såsom av den föregående redogörelsen framgått, har förslag till ändrat statsbidragssystem rörande skolbyggnader tidigare framlagts av folkskolans besparingssakkunniga. Dessa föreslogo, att bidrag för anskaffande av nya klassrum, gymnastiksal, slöjdsalar och skolkök skulle utgå med visst bestämt belopp för varje i en skolanläggning ingående statsbidragsberättigad sådan lokal samt att byggnadsbidraget därvid skulle beräknas på grundval av de byggnadskostnader och av dem härledda kubikpris, som för varje byggnadsföretag fastställdes såsom skäligen. För samlingssalar, frukostrum och barnbispisningslokaler skulle kunna utgå vissa bestämda bidrag, oberoende av kubikpriset. Huvudsyftet med besparingssakkunnigas förslag var att minska statens utgifter för skolbyggnadsändamål. Detta mål avsågo de sakkunniga nå genom utjämning de olika kommunerna emellan av skolbyggnadernas standard. Det syntes icke de sakkunniga riktigt, att staten i dittills tillämpad utsträckning lämnade bidrag till en högre standard än som kunde anses erforderlig. Från dessa utgångspunkter upptogo de sakkunniga till granskning möjligheterna att med bibehållande av det nuvarande statsbidragssystemet uppnå de angivna syftena. De kommo därvid till slutsatsen, att detta kunde ske antingen genom en sänkning av bidragsprocenten eller genom en maximering av statsbidragets storlek. Efter ingående undersökningar funno sig de sakkunniga emellertid icke kunna förorda någondera metoden utan föreslogo i stället ovannämnda system med visst bestämt belopp för varje i en skolanläggning ingående undervisningslokal.

I sitt utlåtande över besparingssakkunnigas ifrågavarande förslag har skolöverstyrelsen på det hela taget ställt sig kritisk mot detsamma. Bland annat påpekade överstyrelsen, att, enär statsbidrag enligt förslaget skulle utgå med samma belopp, oavsett klassrummens storleksordning, byggnadsbidraget till en skola, innehållande endast småskolesalar, bleve avsevärt större i förhållande till byggnadskostnaderna, än om skolan innehölle endast folkskolesalar. Vidare hade det föreslagna systemet icke räknat med några statsbidrag till ofta så oundgängliga utrymmen som lärar-, expeditions-, biblioteks- och kollegierum. Slutligen uttalade överstyrelsen som sin uppfattning, att någon utjämning av skolbyggnadernas standard, om därmed avsåges materielvalet, icke erhöles med tillämpning av besparingssakkunnigas förslag, medan däremot en alltför stark begränsning eller ett slopande av för skolans verksamhet erforderliga utrymmen med säkerhet kunde förutses.

Vid ett bedömande av värdet av besparingssakkunnigas förslag bör, såsom nyss framhållits, ihågkommas, att detsamma tillskapats med utgångspunkt från att i en för statsverket ekonomiskt brydsam situation nedbringa statens utgifter för skolbyggnadsändamål. Av allt att döma skulle också detta syfte i viss grad uppnås. Det bör även erkännas, att systemet i viss mån kunde bli rättvisare än det gällande såtillvida, att det icke skulle medge statsbidrag till alltför stora standardskillnader. Men det synes mig, som om besparings-

sakkunnigas system, vilket teoretiskt sett förefaller tillfredsställande, i praktiken icke skulle komma att bli fullt effektivt när det gäller att skapa en rättvisare fördelningsgrund. Då rättvisesynpunkten i nuvarande läge för mig framstår såsom det väsentligaste, synes mig besparingssakkunnigas förslag, trots de värdefulla uppslag, som inrymmas däri, dock icke ägnat att medföra så väsentliga förbättringar, att jag anser mig böra ge detsamma min anslutning.

Som en lämplig utgångspunkt vid bedömandet av de nuvarande statsbidragsbestämmelsernas lämplighet och värde kunna tjäna de fordringar på beskaffenheten av ett statsbidragssystem på detta område, som först uppställdes av 1934 års folkskolesakkunniga, nämligen att det bör vara ägnat att bereda kommunerna *effektiv* hjälp till bestridande av skolbyggnadskostnaderna, att det bör verka i möjligaste mån *rättvist* och att det bör vara *enkelt* i tillämpningen. Det faller därvid främst i ögonen, att systemet ur rättvisesynpunkt knappast kan anses tillfredsställande. Skolbyggnadsbördan drabbar kommunerna med olika tyngd, beroende på deras struktur och ekonomiska ställning. I kommuner med svagt skatteunderlag kunna utgifterna för skolbyggena trots iakttagande av sträng sparsamhet och trots det statsbidrag, som för närvarande kan påräknas, öka ett redan alltför högt kommunalt skattetryck eller också tvinga kommunen att eftersätta kommunala uppgifter, som i andra kommuner te sig som nödvändiga. Åtskilliga kommuner finnas i vårt land, vilkas ekonomi är så svag, att uppförandet av en skolbyggnad för dem måste te sig som en nästan oöverkomlig uppgift. Följden härav blir, att ifrågasättande kommuner i det längsta uppskjuta lösningen av en angelägen byggnadsfråga. Resultatet — gammalmodiga och bristfälliga skollokalerna — innebär en belastning för hela skolväsendet i dessa kommuner.

När det gäller så betydelsefulla ting som landets folkskoleväsen måste statsmakterna se till, att en någorlunda likformig och tillfredsställande standard kan upprätthållas över hela landet. Beträffande skolbyggnaderna torde detta icke vara möjligt, så länge kommuner med svagare ekonomisk bärkraft icke kunna påräkna högre statsbidrag än kommuner med bättre ekonomisk ställning. En ändring av det nuvarande statsbidragssystemet ter sig därför önskvärd ur rättvisesynpunkt och med hänsyn till folkskoleväsendets bästa.

Vad sålunda anförts pekar i riktning mot ett system, där statsbidragets storlek differentieras efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Därvid torde det icke kunna undvikas, att differentieringen göres så betydande, att icke blott en del kommuner erhålla högre statsbidrag än enligt nuvarande bestämmelser, utan även vissa kommuner erhålla lägre bidrag. Förslag i denna riktning ha framlagts dels på sin tid av kommunalskatteberedningen och dels i nu föreliggande sakkunnigbetänkande.

Då det gäller att bedöma en kommuns förmåga att i jämförelse med andra kommuner bära de med ett visst byggnadsföretag förenade kostnaderna, torde

otvivelaktigt, såsom av de sakkunniga framhållits, skatteunderlaget i kommunen, d. v. s. antalet skattekrönor per invånare, vara den viktigaste faktorn. Men denna omständighet kan icke ensam tillmätas utslagsgivande betydelse. Skatteunderlaget i en kommun, uttryckt i antal skattekrönor per invånare, kan nämligen icke direkt jämföras med ett motsvarande tal i en annan kommun, enär den relativa innebörden givetvis växlar med hänsyn till antalet invånare, prisförhållanden och dylikt. Vidare tillkomma andra faktorer. En kommun kan sålunda till ytvidden vara så vidsträckt, att den måste hålla sig med fler skolor än antalet skolbarn i och för sig skulle påkalla. En annan kommuns välstånd kan vara ganska tillfälligt och beroende på exempelvis en konjunkturbetonad industriell eller annan verksamhet. Den kommunala uttaxeringen är givetvis en annan faktor att räkna med, men även dennas värde är relativt och beroende av kommunens allmänna utgiftspolitik m. m. Det är med andra ord åtskilliga omständigheter, som tarva övertvägande, då det gäller att pröva den enskilda kommunens bidragsbehov.

De sakkunnigas förslag är utformat med beaktande av dessa synpunkter. Skatteunderlaget utgör enligt förslaget den viktigaste faktorn vid statsbidragets fastställande, men ett visst skattekrönetal per invånare fixerar icke vissa bestämda procenttal för statsbidraget utan utgör allenast de gränser, inom vilka statsbidraget kan variera. Innebörden av förslaget bedömes lättast med utgångspunkt från den av de sakkunniga förordade statsbidragstabellen.

Antal skattekrönor per invånare	Statsbidrag i % av bidragsunderlaget
högst 4	80—60
över 4 » 8	70—50
» 8 » 12	60—40
» 12 » 16	50—30
» 16	40—20

Statsbidragsprocenten skulle alltså komma att variera mellan högst 80 och lägst 20. Inom dessa yttersta gränser skulle procenttalen dock vara bundna till vissa latituder, anpassade efter skatteunderlaget per invånare.

Avsikten med att procenttalen icke från början fixerats utan skola bestämmas inom ramen av vissa latituder är, framhålla de sakkunniga, att hänsyn i varje särskilt fall skall kunna tagas även till de faktorer, som vid sidan av antalet skattekrönor per invånare inverka på en kommuns ekonomiska bärkraft. Såsom sådana faktorer ha de sakkunniga särskilt framhållit den totala kommunala uttaxeringen och uttaxeringen för skolväsendet, kommunens allmänna ekonomiska ställning i övrigt samt dess ekonomiska och geografiska struktur.

Det är att hälsa med tillfredsställelse, att de sakkunniga ansett sig kunna taga hänsyn härtill. Deras förslag synes därför äga ett bestämt företräde framför kommunalskatteberedningens, som endast tog sikte på skatteunderlaget såsom uttryck för kommunens ekonomiska bärkraft.

Vad beträffar den föreslagna statsbidragstabellen finner jag till en början i likhet med de sakkunniga lämpligt att utgå från ett normalskatteunderlag av 10 skattekrönor per invånare. Jag har icke heller funnit anledning till erinran mot att vid nämnda normalskatteunderlag statsbidraget bestämmes att utgå med i genomsnitt 50 procent av den statsbidragsberättigade kostnaden. Visserligen motsvarar ett statsbidrag av 50 procent enligt de föreslagna bestämmelserna »nuvärdet» av ett enligt gällande bestämmelser beviljat statsbidrag, omräknat med utgångspunkt från en räntefot av ungefär 3,7 procent. Då utlåningsräntan för närvarande i allmänhet torde utgöra 3 procent eller näst därintill, skulle egentligen nuvärdet bli något större eller närmare 54 procent. Av praktiska skäl synes det dock lämpligt att räkna med 50 procent såsom genomsnittsbidrag vid normalskatteunderlag. Hur sedan kring dessa fasta punkter övriga skatteunderlagstal och procentsatser böra grupperas kan givetvis vara föremål för skiftande meningar. De sakkunniga föreslå statsbidragslatituder om 20 procent, varje latitud svarande mot fyra hela skatteunderlagstal. Jag vill för egen del ifrågasätta, om icke en ytterligare differentiering av statsbidragen vore önskvärd, varigenom skulle vinnas, att något större hänsyn kunde tagas till kommunernas skiftande skatteunderlag. Av olika anledningar synes mig sålunda ett skatteunderlag av 3 skattekrönor per invånare böra sättas som maximum för statsbidrags åtnjutande enligt den fördelaktigaste statsbidragslatituden, varefter en ny statsbidragslatitud skulle vidtaga vid vart annat helt skatteunderlagstal. Detta framtvingar givetvis en ändring även av statsbidragslatituderna. Med bibehållande av latituder om 20 procent skulle det innebära, att dessa finge undan för undan täcka varandra med 15 procent i stället för enligt sakkunnigförslaget med 10 procent. En sådan anordning synes mindre tilltalande och kan undvikas genom en begränsning av latitudernas spännvidd. Några vägande invändningar mot en dylik begränsning synas icke kunna resas. Sålunda torde tillräckligt utrymme för ett hänsynstagande i det enskilda fallet till alla de faktorer, som inverka på en kommuns ekonomiska bärkraft, kunna erhållas även med ett system med mindre latituder, förslagsvis omfattande 10 procent. För en sådan lösning talar även den från flera håll framhållna olägenheten av att kommunerna eljest icke skulle kunna på förhand någorlunda exakt beräkna storleken av ett blivande statsbidrag.

Med tillämpning av vad jag sålunda anfört synes statsbidragstabellen böra erhålla följande utseende.

Antal skattekronor per invånare		Statsbidrag i % av bidragsunderlaget
	högst 3	75—65
över 3	› 5	70—60
	› 5 › 7	65—55
	› 7 › 9	60—50
	› 9 › 11	55—45
	› 11 › 13	50—40
	› 13 › 15	45—35
	› 15 › 17	40—30
	› 17	35—25

Ett accepterande av den av mig förordade statsbidragsskalan skulle möjliggöra ett tillmötesgående av skolöverstyrelsens önskemål om en höjning av statsbidragsmaximum.

Jag förutsätter icke någon ändring beträffande de allmänna principer för tillämpningen av tabellen, som de sakkunniga föreslagit. Även i fråga om skatteunderlagstalens uträknande ansluter jag mig till sakkunnigförslaget.

Jag vill alltså förorda genomförandet av ett statsbidragssystem i huvudsaklig enlighet med sålunda angivna grunder.

En ömtålig och grannliga uppgift blir med det föreslagna systemet att riktigt och rättvist bedöma en kommuns bidragsbehov. De nya bestämmelsernas värde är otvivelaktigt direkt beroende av hur denna fråga löses. Att, som från vissa håll ifrågasatts, utfärda närmare föreskrifter för hur ifrågavarande prövning bör ske, synes mig emellertid vare sig nödvändigt eller lämpligt. Det är sant, att det i dylika situationer föreligger en fara för ett visst slentrianmässigt bedömande och handlande, men enligt min uppfattning skulle riskerna därför snarare öka än minska genom meddelande av sådana bestämmelser. Då dessa aldrig kunna bli uttömmande, skulle resultatet lätt kunna bli, att prövningen upphörde, så snart bestämmelserna vore utnyttjade. Detta skulle icke överensstämma med syftet med det förordade systemet. En första förutsättning för systemets tillämpning synes vara, att kommunerna i samband med sin ansökan om statsbidrag lämna erforderliga uppgifter angående sina ekonomiska förhållanden. Detta ter sig så mycket behöfligare, som eljest tillgängliga handböcker, varur sådana uppgifter kunna hämtas, i regel icke utkomma från trycket förrän på hösten. I det förslag till ändring av gällande statsbidragskungörelse, som utarbetats av de sakkunniga och som torde få fogas såsom bilaga till detta protokoll, torde därför böra inryckas bestämmelser i nämnda hänseende. Det torde få ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa för ändamålet lämpligt formulär. Därefter synes böra föreskrivas, att länsstyrelserna skola yttra sig i varje byggnadsärende just beträffande spørsmålet om vederbörande kommuns bidragsbehov. Ge-

nom den kännedom om de inom länet befintliga kommunernas ekonomiska förhållanden, som dessa myndigheter få förutsättas besitta, synas de äga goda förutsättningar att bedöma bidragsbehovet. Länsstyrelserna böra alltså i sina yttranden lämna förslag rörande den statsbidragsprocent, varefter statsbidraget bör beräknas. Genom vad sålunda anförts synas goda förutsättningar kunna skapas för en rättvis och riktig bedömning hos de statliga myndigheterna av de olika kommunernas ekonomiska bärkraft.

Beträffande verkningarna av de föreslagna statsbidragsgrunderna må följande anföras. En blick på den av mig förordade statsbidragstabellen ger vid handen, att samtliga de kommuner, som ha ett skatteunderlag av högst 9 skattekronor per invånare — och de torde utgöra det stora flertalet — erhålla en större eller mindre bidragsökning i förhållande till gällande bestämmelser, därest enligt dessa beviljade bidrag omräknas till sitt »nuvärde», omkring 50 procent. De kommuner, som ha över 9 och högst 11 skattekronor, erhålla ett i huvudsak lika stort bidrag som nu. För övriga kommuner åter innebär förslaget en större eller mindre bidragsminskning. Några principiella betänkligheter torde icke med skäl kunna riktas häremot. Jag kommer emellertid i det följande att föreslå vissa anordningar i syfte att göra övergången till det nya systemet mindre kännbar för dessa kommuner. Det synes även böra övervägas i vad mån någon compensation kan beredas ifrågavarande kommuner i form av ökad rörelsefrihet vid planläggning och utförande av ett skolbygge. Jag återkommer till detta i ett senare sammanhang.

Ett bedömande av de ekonomiska verkningarna för statsverket av de föreslagna bestämmelserna är beroende av flera omständigheter, som för närvarande icke kunna bestämt överblickas. Så mycket torde dock vara säkert, att skolbyggnadsverksamheten med hänsyn till den starkt ökade nativiteten och andra förhållanden kommer att, måhända snart nog, antaga stora proportioner, ävensom att den procentuellt största andelen av kostnaderna för denna verksamhet kommer att belöpa å skolbyggnader i städer och andra tätorter, beroende på den fortskridande befolkningskoncentrationen till dessa samhällen. Det är mig sålunda bekant, att flera större samhällen planera omfattande skolbyggen. Då åtskilliga av dessa samhällen med hänsyn till sitt relativt höga skatteunderlag torde komma att erhålla lägre statsbidrag än nu är fallet, synes — vid jämförelse med det nuvarande systemet men med statsbidragen enligt detta omräknade till sitt nuvärde — någon reell ökning av statens utgifter för ifrågavarande ändamål, åtminstone för de närmaste åren, ej behöva befaras. En annan sak är, att med den ordning för statsbidragens utbetalning, som jag i det följande kommer att förorda, väsentligt större anslagsmedel årligen under en övergångstid måste anvisas i jämförelse med vad som skulle vara fallet vid ett bibehållande av det nuvarande systemet. Några exakta beräkningar av detta anslagsbehov kunna icke på detta stadium fram-

läggas, men approximativt torde statsbidragskostnaderna under första budgetåret kunna uppskattas till omkring 7 miljoner kronor för att de närmaste åren därefter stiga till omkring det dubbla.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att en rättvis fördelning av statsbidragen mellan kommunerna förutsätter icke blott en gradering av bidragen efter kommunernas ekonomiska bärkraft utan även att bidraget beräknas å en skälig och materiellt riktig kostnadssumma. Sistnämnda förutsättning torde, såsom de sakkunniga uttalat, icke kunna uppfyllas på annat sätt än att de verkliga kostnaderna i varje särskilt fall läggas till grund för statsbidragsbeloppets beräkning.

Vad de sakkunniga i övrigt anført i fråga om beräkandet av byggnadskostnaderna har icke givit mig anledning till erinran. Jag förutsätter därvid, att de sakkunnigas avsikt varit, att de reduktioner av bidragsunderlaget, som i vissa fall måste ske, till sin storlek bestämmas genom en skälighetsbedömning mera i stort utan detaljerade och tidsödande utredningar och undersökningar. Måhända bör tagas under övervägande att i statsbidragskungörelsen tydligare giva uttryck åt denna princip än som skett i sakkunnigförslaget. I detta sammanhang vill jag kraftigt understryka de sakkunnigas uttalande, att praktiska synpunkter städse måste anläggas vid prövningen av byggnadsförslagen.

I övrigt har de sakkunnigas förslag icke givit mig anledning till erinran eller uttalande.

IV. Utbetalningen av statsbidragen. Övergångsbestämmelser.

U t b e t a l n i n g e n. Den nuvarande utbetalningsordningen beträffande statsbidrag på över 2 500 kronor — fördelning med lika belopp på 25 redovisningsår, räknat från och med det redovisningsår, då byggnadsarbetena godkänts — synes på sin tid ha tillkommit i syfte att göra den utvidgning av bidragsverksamheten för uppförande av skolbyggnader, som kungörelsen 1936: 45 medförde, mindre kännbar för statsverket. Mot anordningen ha emellertid sedermera många erinringar gjorts.

Sålunda funno *folkskolans besparingssakkunniga* i sitt förut åberopade betänkande, att ett utanordningsförfarande, varigenom ett på lämpligt sätt avvägt reducerat statsbidrag i sin helhet omedelbart utbetalades, icke kunde anses stridande mot statens intressen. Det kunde i stället sägas vara en ur ekonomisk synpunkt riktig princip, att beslutade statsutgifter i största möjliga utsträckning omedelbart utbetalades och ej skötes över på framtiden. Därigenom undvekes ock den automatiska utgiftsstegring, som följde med det i övervägande antalet fall nu tillämpade systemet med fördelning av bidraget på 25 år. De sakkunniga funno sig dock med hänsyn bland annat till de

stora krav, som på grund av det då rådande krisläget ställdes på statsfinanserna, icke kunna föreslå någon ändring av berörda bestämmelser.

Kommunalskatteberedningen ansåg ävenledes, att stödet till kommunerna skulle bli effektivare om bidraget utbetalades omedelbart, men framhöll, att vid avvägning av statsbidragen efter skatteunderlaget det icke vore lämpligt att utbetala hela beloppet på en gång, eftersom ett visst års skatteunderlag härigenom skulle få alltför stor betydelse. En sådan anordning skulle icke heller stå i överensstämmelse med sättet för uttaxeringen av skoldistriktens kostnader, vilken i regel måste ske under en följd av år. Beredningen fann därför lämpligast att i sitt förslag verkställa graderingen efter skatteunderlaget på grundvalen av den nuvarande ordningen med fördelning av statsbidraget på 25 år.

Bestämda uttalanden till förmån för en omedelbar utbetalning av statsbidragen ha även gjorts av *skolöverstyrelsen*, *riksräkenskapsverket* samt 1938 och 1944 års *riksdagsrevisorer*.

Folkskolesakkunniga ha vid sina överväganden i denna fråga funnit övertygande skäl tala för en sådan omläggning av utbetalningsordningen för ifrågavarande statsbidrag, att de i sin helhet kunde uppbäras av kommunerna i omedelbart samband med byggnadsföretagets utförande. De ha även framlagt förslag i denna riktning. De sakkunniga ha anfört i huvudsak följande.

Först och främst skulle ett sådant utbetalningssätt underlätta kommunernas finansiering av företagen. Enligt nu gällande ordning har kommunen att anskaffa och förränta även den del av det erforderliga byggnadskapitalet, som staten slutligt skall gälda. Kommunen försträcker därigenom staten ett kapital. För de ekonomiskt starka kommunerna innebär väl detta icke några nämnvärda svårigheter såsom, enligt vad erfarenheten visar, är förhållandet för många mindre bärkraftiga kommuner. Men icke ens förstnämnda kommuner och långt mindre de övriga kunna — åtminstone som regel — ordna lån på samma fördelaktiga villkor som staten. Det allmännas kostnader för skolbyggnadsverksamheten bli därigenom större än vad som skulle vara fallet, därest staten på en gång i samband med byggets färdigställande erlade sin andel av byggnadskostnaderna.

Enligt de sakkunnigas mening vore ett omedelbart utbetalande av ifrågavarande statsbidrag naturligare även ur andra synpunkter. Om staten — med hänsyn till utgifternas storlek och till att folkskoleväsendet står de egentliga statsutgifterna nära — anses böra påtaga sig den större delen av utgifterna för detta skolväsende, synes det rimligt, att staten även bestrider sin andel av utgifterna allt efter som den framträder och ej momentant övervältrar den på sin relativt svagare medpart.

Anledningen till den nu gällande utbetalningsordningen är, såsom framgått ovan, att statsfinansiella skäl ansetts böra föranleda till ett successivt utbetalande av statsbidragen. 1934 års folkskolesakkunniga framhöll sålunda, att vid ett allmänt understödande av skolbyggnadsverksamhet från statens sida med omedelbart utgående bidrag anspråken på statskassan komme att gälla mycket avsevärda belopp, varför berörda sakkunniga övervägt en

form för statsbidragens utgående, som kunde göra den ifrågasatta utvidgningen av bidragsverksamheten på området mindre kännbar för statsverket. Ju flera år, anförde de sakkunniga, bidragsperioden komme att omfatta, desto mindre bleve det belopp, som årligen komme att erfordras i anslag av statsmedel. Såvitt 1945 års folkskolesakkunniga förstå, ha nämnda uttalanden sin giltighet allenast under en övergångstid, nämligen under så många år som den första utbetalningsperioden räcker. På lång sikt är därför enligt de sakkunnigas mening fördelen för statsverket med det nuvarande systemet endast den, att en jämnare fördelning av statsutgifterna för ändamålet åstadkommes. Variationerna år från år i skolbyggnadsverksamhetens omfattning påverka icke statsanslagen för varje år lika mycket som om statsbidragen utbetalades i sin helhet i samband med varje byggnadsföretags färdigställande. Även med en dylik utbetalningsordning skulle emellertid nämnda olägenheter kunna undvikas. Frågan blir här om sättet för statens egen finansiering av förevarande utgifter.

De av kommunalskatteberedningen till förmån för ett successivt utbetalande av statsbidragen anförda skälen kunna sålunda de sakkunniga icke tillmäta avgörande betydelse. Dessa skäl synas ha ett i huvudsak teoretiskt värde. Om i ett givet fall staten avser att deltaga exempelvis med halva kostnaden för ett byggnadsföretag, synes det naturligt och mest överensstämmande med det praktiska livets förhållanden, att den ekonomiska uppgörelsen mellan staten och kommunen sker i samband med företagets utförande.

De sakkunnigas förslag, som ansluter dels till den ordning, som tillämpades i fråga om de före år 1936 utgående statsbidragen till uppförande av skolbyggnader i Norrland och dels till den för närvarande gällande ordningen för statsbidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning enligt kungörelsen 1936: 202, går ut på att halva statsbidraget enligt Kungl. Maj:ts beslut skall utbetalas vid byggnadsarbetets påbörjande och en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Den återstående fjärdedelen med den reduktion, som kan föräntledas av att byggnadskostnaderna blivit lägre än beräknats, skall utbetalas sedan arbetena blivit avsynade och godkända.

Av skäl, som närmare framgå i det följande under avsnittet om statsbidragens finansiering och redovisning ha de sakkunniga föreslagit, att utbetalningen av statsbidragen skall centraliseras till statskontoret.

De t u v a r a n d e b i d r a g s s y s t e m e t s a v v e c k l i n g. De sakkunniga ha — under erinran att det av dem förordade statsbidragssystemet i vissa fall komme att bli förmånligare för kommunerna än det nu gällande — tagit under övervägande, huruvida en övergångsordning kunde skapas i syfte att bereda sådana kommuner, som ännu icke fått enligt nuvarande bestämmelser beviljade statsbidrag till fulla utbetalade, möjlighet att få statsbidragen omräknade till sitt »nuvärde», graderade efter skatteunderlag samt därefter med hela sitt återstående belopp utbetalade i samband med det nya systemets genomförande.

De sakkunniga ha i princip ställt sig avvisande till tanken, enär kommunerna finge antagas i regel ha ordnat finansieringen genom bundna lån och en gradering i efterhand ej tedde sig rimlig. Det senare skulle nämligen prin-

cipiellt leda till att beviljade statsbidrag i förekommande fall nedsattes, vilket ej gärna kunde ifrågakomma.

Emellertid ha de sakkunniga velat göra undantag för de fall, då Kungl. Maj:t meddelat sitt statsbidragsbeslut beträffande skolbyggen, men byggena ännu ej påbörjats eller slutförts eller, om så är förhållandet, länsstyrelsens beslut om statsbidragets belopp ej meddelats och den första annuiteten ännu ej utanordnats. För dessa fall ha de sakkunniga föreslagit, att redan meddelade statsbidragsbeslut skulle kunna, om byggnadskommunen så önskade och gjorde framställning därom, bli föremål för statsmyndigheternas omprövning jämlikt de nya föreskrifterna. Därvid borde bidragsunderlaget enligt de sakkunnigas förslag anses motsvara den högsta kostnadssumman enligt nuvarande bestämmelser.

De sakkunniga förutsätta, att länsstyrelserna även under avvecklingstiden skola handha utbetalningen av statsbidrag enligt de nuvarande bestämmelserna. För detta ändamål borde under åttonde huvudtiteln uppföras ett särskilt anslag av förslagsanslags natur.

R e m i s s y t t r a n d e n. De sakkunnigas förslag om omedelbar utbetalning av statsbidragen i stället för den nuvarande successiva har i princip vunnit anslutning i flertalet avgivna yttranden. Däremot ha beträffande förslaget om det nuvarande statsbidragssystemets avveckling vissa skiljaktiga uppfattningar gjort sig gällande. Av yttrandena inhämtas i övrigt följande.

Länsstyrelserna ha, i den mån de berört frågorna om utbetalningen av statsbidragen och om det nuvarande statsbidragssystemets avveckling, antingen tillstyrkt de sakkunnigas förslag eller förklarat sig intet ha att erinra mot detsamma.

Statskontoret har ifrågasatt, huruvida icke antalet utbetalningar kunde begränsas till två, nämligen en vid byggnadsarbetets igångsättande och en vid dess avsynande och godkännande. Beträffande frågan om det nuvarande statsbidragssystemets avveckling har statskontoret icke ansett sig kunna biträda de sakkunnigas förslag. Sålunda borde enligt ämbetsverkets mening de föreslagna nya bestämmelserna icke tillämpas i något fall, där Kungl. Maj:t redan meddelat beslut på grundval av nu gällande bestämmelser.

Riksräkenskapsverket har förordat den ändringen i de sakkunnigas förslag rörande det nuvarande statsbidragssystemets avveckling, att omräkning av statsbidragen till deras »nuvärde» skulle få förekomma icke blott i de av de sakkunniga angivna fallen utan därjämte även beträffande alla andra enligt gällande bestämmelser beviljade bidrag. Härvid borde för möjliggörande av en noggrannare anslagsberäkning skoldistriktet inom viss kortare tid inkomma med framställningar i sådant avseende. Däremot har ämbetsverket ej velat tillstyrka förslaget, att i vissa fall skoldistrikt, som så önskade, skulle kunna få redan beviljade bidrag graderade efter kommunens ekonomiska bärkraft, enär ett medgivande härutinnan skulle medföra, att endast de skoldistrikt,

som vid en sådan efterhandsgradering kunde påräkna ett högre statsbidrag, finge anledning att göra framställning därom.

Av skolöverstyrelsens utlåtande framgår, att endast en folkskolinspektör gjort erinran mot förslaget rörande statsbidragens utbetalande under förmerande, att om staten omedelbart komme att utbetala en del av byggnadskostnaderna, vissa skoldistrikt komme att försumma underhållet och vården av skolbyggnaderna i högre grad än nu vore fallet.

För egen del har överstyrelsen anslutit sig till förslaget rörande utbetalningen. Beträffande det nuvarande statsbidragssystemets avveckling har överstyrelsen ifrågasatt en utvidgning av sakkunnigförslaget så till vida, att även återstående belopp av nu löpande statsbidrag skulle få omräknas till sitt »nuvärde» och omedelbart utanordnas, dock att denna förmån syntes böra förbehållas de kommuner, som hade ett visst lägre antal, förslagsvis högst 8 skattekronor per invånare. Någon gradering i efterhand skulle däremot ej förekomma i dessa fall.

Svenska landskommunernas förbund har uttryckt sin särskilda tillfredsställelse över förslaget om omedelbar utbetalning av statsbidragen. De nuvarande utbetalningsföreskrifterna syntes ha motverkat lusten att i förväg avsätta medel till skolhusbyggnadsföretag. Det hade också varit svårt för kommunerna att överblicka de ekonomiska verkningarna av de ifrågavarande statsbidragen, och viss oreda hade därför uppstått i skoldistriktens finansieringsåtgärder. Fall hade sålunda förekommit, då också hårt skattetyngda kommuner medelst fonderade och direkt utdebiterade medel finansierat större skolhusbyggnadsföretag. I sådana fall hade tydligen senare årgångar skattebetalare fått draga nytta dels av den anskaffade tillgången, dels av statsbidraget — något som knappast vore rimligt.

Även svenska stadsförbundets styrelse har funnit den föreslagna ändringen beträffande utbetalningen av statsbidragen befogad.

De sakkunnigas förslag om utbetalning av ifrågavarande statsbidrag i dess helhet i samband med byggnadsföretagets utförande i stället för som nu i regel under loppet av 25 år synes utan närmare motivering kunna tillstyrkas. Det är ett sedan länge uttryckt allmänt önskemål, som därmed skulle realiseras. Fördelarna för kommunerna av en sådan utbetalningsordning äro uppenbara. Vilka verkningar ett genomförande av förslaget ur budgetsynpunkt skulle få för staten, blir beroende av sättet för statens finansiering av statsbidragskostnaderna. Dessa frågor beröras i annat sammanhang.

Jag vill alltså förorda, att statsbidraget vid nybyggnad och tillbyggnad utbetalas med hälften vid arbetets igångsättande och en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Vid ombyggnad och mera omfattande ändringsarbeten synas tre fjärdedelar böra utbetalas vid igångsättandet. Den återstående fjärdedelen — med den reduktion som kan föranledas av att byggnadskostnaderna bli lägre än beräknats — utbetalas därefter sedan arbetena blivit avsynade

och godkända. Ovanstående innebär enahanda utbetalningsordning, som redan tillämpas i fråga om statsbidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning. Då denna visat sig lämplig, finner jag icke skäl att avvika från densamma till förmån för statskontorets förslag om en begränsning av antalet utbetalningar till två.

Med hänsyn till den ståndpunkt jag i det följande kommer att intaga till förslaget rörande finansieringen av statsbidragen synas skäl icke förefinnas för en centralisering av statsbidragsutbetalningarna till statskontoret, utan torde länsstyrelserna alltså liksom hittills böra ombesörja desamma.

En viktig fråga vid genomförandet av ett nytt statsbidragssystem är formerna för det *n u v a r a n d e s t a t s b i d r a g s s y s t e m e t s a v v e c k l i n g*. Vad därvid först beträffar de nya bestämmelsernas ikraftträdande, är det givetvis önskvärt, att detta kan ske så snart som möjligt. Såsom lämplig tidpunkt vill jag därför föreslå den 1 januari 1946. Detta innebär, att alla skolbyggnadsärenden, som av Kungl. Maj:t företagas till avgörande efter nämnda dag, skola prövas enligt de nya bestämmelserna.

För att emellertid övergången till det nya systemet icke skall drabba skoldistriktet alltför mekaniskt och slumpartat, synas vissa övergångsbestämmelser erforderliga. De föreslagna bestämmelserna medföra, som förut framhållits, för vissa ekonomiskt mer bärkraftiga kommuner en sänkning av statsbidragen i förhållande till gällande bestämmelser. Det synes då knappast skäligt, att i ärenden, som anhängiggjorts tidigare och beträffande vilka vederbörande kommuner sålunda icke haft anledning räkna med annat bidrag än som skulle följt vid tillämpning av gällande bestämmelser, statsbidragen utmätas enligt de nya bestämmelserna. Jag vill därför föreslå det undantaget från ovan förordade bestämmelse rörande ikraftträdandet att, därest i ärende, vari ansökan om statsbidrag ingivits till statlig myndighet (folkskolinspektören) före den 1 oktober 1945, statsbidraget enligt de nya bestämmelserna skulle utgå efter en lägre procentsats än 50 procent, bidraget likväl icke må bestämmas till lägre belopp än som svarar mot 50 procent av de bidragsberättigade kostnaderna.

Vidkommande därefter de fall, då en tillämpning av de nya bestämmelserna skulle medföra högre statsbidrag än enligt gällande bestämmelser, uppstår frågan, om ärenden, vari vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande Kungl. Maj:t redan beviljat statsbidrag, skola kunna omprövas jämligt de nya bestämmelserna. De sakkunniga ha vid bedömandet av denna fråga gjort skillnad mellan sådana redan beviljade statsbidrag, som börjat utbetalas, och sådana, som ännu icke börjat utbetalas. Beträffande de förstnämnda har icke ifrågasatts någon omprövning, medan sådan däremot förordats i fråga om den senare gruppen.

I likhet med de sakkunniga anser jag det icke av praktiska och statsfinansiella skäl möjligt att i princip tillåta en omprövning av samtliga före de nya bestämmelsernas ikraftträdande prövade statsbidragsärenden. Däremot synes

billigheten kräva, att skälig hänsyn tages i sådana fall, då ärendena ännu äro anhängiga hos myndigheterna. Avgörande synes alltså böra bli, huruvida i ett givet ärende länsstyrelsen före den 1 januari 1946 meddelat beslut angående byggnadsföretagets godkännande, det slutliga statsbidragsbeloppets fastställande och de årliga annuiteternas bestämmande. Emellertid torde icke alla ärenden, där så icke är fallet, böra kunna underkastas omprövning, utan en begränsning ske till dylika ärenden från kommuner, vilkas ekonomiska ställning vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande är förhållandevis svag. En lämplig gräns torde därvid kunna sättas vid ett skatteunderlag av 5 skatte-kronor per invånare, varvid förutsättes att skatteunderlaget uträknas på sätt i det föregående förordats, med utgångspunkt från den 1 januari 1946. Jag vill alltså föreslå, att ärenden, vari vederbörande länsstyrelse icke före den 1 januari 1946 meddelat sådant beslut, som nyss sagts, och som beröra kommuner med ett skatteunderlag av högst 5 skatte-kronor per invånare, må på framställning av vederbörande skoldistrikt kunna upptagas till omprövning enligt de nya statsbidragsbestämmelserna. Preliminära beräkningar ge vid handen, att de statsbidragssummor, som belöpa på nu ifrågasvarande kommuner, torde komma att uppgå till i runt tal 2 miljoner kronor. Utbetalningen härav synes komma att äga rum under loppet av budgetåren 1946/48.

I statsbidragskungörelsen torde böra införas bestämmelser i ovan angivna hänseenden. Det synes även lämpligt att däri angiva en tidpunkt, förslagsvis den 1 oktober 1946, före vilken skoldistriktet böra inkomma med framställningar om sådan omprövning, som ovan förordats.

Några ytterligare övergångsanordningar utöver de sålunda föreslagna torde icke vara erforderliga. Jag är således icke för närvarande beredd att förorda en omräkning till »nuvärdet» av redan beviljade statsbidrag i den omfattning, som av riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen ifrågasatts.

V. Vissa andra frågor.

Förutom de i det föregående behandlade huvudfrågorna ha de sakkunniga ägnat vissa andra spörsmål, som sammanhånga med ett statsbidragssystem på detta område, sin uppmärksamhet. Härvid märkas först frågorna om statsbidragsområdets omfattning samt handläggningsförfarandet. Vidare ha de sakkunniga framfört vissa speciella synpunkter på sättet för statens finansiering av statsbidragen. Av de sakkunnigas utredning och förslag i nu nämnda hänseenden inhämtas i huvudsak följande.

Statsbidragsområdets omfattning.

I förhållande till nu gällande bestämmelser innebär de sakkunnigas förslag en utvidgning av statsbidragsområdet i främst följande två hänseenden:

a) Därest kommun önskar såsom folkskola taga i anspråk annan kom-

munal byggnad eller inköpa en befintlig byggnad, föreslås statsbidrag skola utgå — förutom enligt gällande bestämmelser till kostnaderna för sådan byggnads omändring till folkskola — jämväl i skäligen utsträckning till byggnadens värde före omändringen, dess s. k. ingångsvärde.

b) I samband med statsbidrag till nya klassrum föreslås bidrag kunna utgå jämväl till anskaffande av nya skolbänkar, katedrar och orglar i klassrummen.

Förstnämnda fråga belyses genom följande av de sakkunniga anförda aktuella fall.

Motala stad är i starkt behov av ytterligare folkskollokaler. Detta lokalbehov kan tillgodoses antingen genom att en äldre läroverksbyggnad helt upplåtes åt folkskolan och vissa ändrings- och reparationsarbeten utföras i enlighet med ett av skolstyrelsen framlagt förslag eller genom att en ny skolbyggnad uppföres. Enligt i detta fall verkställda beräkningar har läroverksbyggnaden ett av länsarkitekten uppskattat värde av 270 000 kronor. Härtill kommer sedan kostnaden för omändringsarbetena, beräknad till 247 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för detta alternativ beräknas sålunda till 517 000 kronor. Det tillskott från skoldistriktets sida, vilket kommer att återstå efter frånräknande av det statsbidrag, som enligt nu gällande bidragsbestämmelser kan utgå, överstiger avsevärt distriktets andel av kostnaderna, därest en nybyggnad i stället uppföres. Det har uppgivits i ärendet, att Motala stad har stort behov av kommunala administrationslokaler och att det därför har ifrågasatts att utnyttja gamla läroverksbyggnaden för tillgodoseende av kommunala behov. Överlåtes byggnaden till skolstyrelsen, bortfaller denna möjlighet och staden har då att anskaffa administrationslokaler på annat sätt framdeles, antagligen genom kostbar, icke bidragsberättigad nybyggnad. Stadsfullmäktige ha därför beslutat upplåta skolbyggnaden till folkskoleväsendet »under förutsättning, att skäligen statsbidrag beviljas dels med hänsyn till byggnadens nuvarande värde, dels med hänsyn till kostnaderna för nödvändiga reparationer». Skolöverstyrelsen och statskontoret, vilka hörts i ärendet, ha avstyrkt, att statsbidrag finge utgå med hänsyn jämväl till byggnadens nuvarande värde. Emot skolöverstyrelsens beslut var en ledamot, föredraganden av byggnadsärenden undervisningsrådet Andersson, skiljaktig och föreslog, att av riksdagen skulle utverkas, att statsbidrag skulle få beräknas jämväl på en del av läroverksbyggnadens nuvarande värde. I samband därmed framhölls lämpligheten av att riksdagens medgivande utsträcktes att generellt gälla i fråga om statsbidrag i liknande fall.

Enligt folkskolesakkunnigas mening borde det genom ärendet från Motala stad väckta spörsmålet principiellt ses ur samma synpunkt, som lett till den på förslag av folkskolans besparingssakkunniga genomförda ändringen i statsbidragssystemet, varigenom statsbidrag kan utgå även till mera omfattande ombyggnads- och ändringsarbeten å en folkskolebyggnad. Vore det sålunda ändamålsenligare och ur såväl statens som kommunens synpunkt mera ekonomiskt att taga i anspråk en kommunal byggnad eller inköpa en befintlig byggnad samt omändra byggnaden till folkskola än att uppföra en ny folkskolebyggnad, borde också statsbidrag kunna utgå ej blott till själva omändringskostnaden utan även i skäligen utsträckning för byggnadens »ingångsvärde».

Frågan borde betraktas rent affärsmässigt. Sakligt sett syntes knappast någon mera vägande invändning kunna göras mot att statsbidrag finge utgå även i dylika fall. Självfallet vore det förenat med vissa svårigheter att bedöma, när sådana förhållanden kunde anses föreligga, att statsbidrag borde utgå. Förut-sättning för statsbidrag syntes böra vara, att fördelarna med anordningen ur allmän synpunkt vore uppenbara samt att den befintliga byggnadens »in-gångsvärde» bedömdes försiktigt.

De sakkunniga ha funnit lämpligast att någon särskild författningsbe-stämmelse icke utfärdades härom, utan att i stället statsbidragskungörelsen tolkningsvägen finge givas sagda innebörd.

Till stöd för förslaget om statsbidrag jämväl till skolbankar, katedrar och orglar i klassrummen har i betänkandet anförts i huvudsak följande.

Även om till äventyrs dylik inredning av äldre typ finnes tillgänglig för nybyggnaden, är det ofta ett viktigt pedagogiskt och skolhygieniskt intresse, att sådan inredning nyanskaffas. Det främjar sålunda icke ungdomens sinne för aktsamhet och varsamhet, då en ny skolbyggnad har sliten och i olika avseenden undermålig inredning. En av de sakkunniga gjord förfrågan hos ett antal skoldistrikt, som uppfört nya skolbyggnader under de senaste åren, visar, att dessa i överraskande liten utsträckning anskaffat ny inredning, trots ofta föreliggande starka behov. Kostnaderna för inredningar äro också ofta relativt betydande (för skolbankar omkring 1 100 kronor för ett klassrum för 35 elever) och utgöra för många skoldistrikt en verkligt tyngande utgift, särskilt som den icke får bestridas av upplånade medel och de till distrikten utgående underhålls- och materielbidragen icke under några omständigheter räcka även för denna nyanskaffning. De sakkunniga ha ingående övervägt detta spörsmål och finna sig böra förorda, att, efter prövning i varje särskilt fall och då särskilda skäl därtill äro, statsbidrag enligt samma grund som till skolbyggnaden må kunna utgå även till ifrågavarande inredning. Vid ansök-ningen om statsbidrag bör då givetvis fogas noggrann och av folkskolinspek-tören vitsordad utredning ur sakliga och ekonomiska synpunkter om behovet och att detta ej är föranlett av att skoldistriktet på grund av försummelse eftersatt den successiva förnyelse av denna inredning, som normalt bör ske. De sakkunniga erinra i detta sammanhang om att statsbidrag må utgå till den första uppsättningen inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

Beträffande statsbidrag till specialrum, såsom naturkunnighets- och teck-ningssalar samt samlingsalar, ävensom till lärarrum, expeditions- och kollegie- rum, biblioteksrum samt lokaler för läkarundersökning ha de sakkunniga icke funnit anledning att föreslå någon ändring i gällande praxis.

I fråga om lokaler för tandvård ha de sakkunniga erinrat, att barnens tandvård vore en angelägenhet som i regel handhades av landstingen, och att hänsyn härtill borde tagas vid bedömandet av frågan, om statsbidrag i detta sammanhang borde utgå till sådana lokaler. De sakkunniga ha därför icke ansett sig böra förorda statsbidrags utgående till ifrågavarande kostnader.

Vad skolbaden beträffar, ha de sakkunniga med hänsyn till vad i denna fråga tidigare förekommit vid 1945 års riksdag inskränkt sig till en erinran

om att redan nu enligt tillämpad praxis kostnaderna för dusch- och tvagningsrum i samband med nybyggnad av gymnastiksal kunde inräknas i den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag beräknades.

I detta sammanhang ha de sakkunniga framhållit, att bland statsbidragsberättigade utrymmen i en skola borde räknas även utrymmen för torkning av barnens kläder.

Slutligen ha de sakkunniga i annat sammanhang framhållit, att, då fråga vore om komplettering av en befintlig skolbyggnad med exempelvis toalettavdelning eller med utrymmen för bibliotek, expeditjonslokaler m. m., statsbidrag borde kunna utgå till kostnaderna härför, även om företaget ej innefattade samtidigt uppförande av klassrum eller andra sådana lokaler.

R e m i s s y t t r a n d e n. De sakkunnigas förslag, att statsbidrag i vissa fall skulle kunna beräknas även å en byggnads »ingångsvärde», har vunnit anslutning i flertalet yttranden, vari denna fråga berörts. *Riksräkenskapsverket* har dock för sin del funnit en begränsning av ifrågavarande rätt till statsbidrag motiverad så till vida, att statsbidrag å ingångsvärde endast skulle kunna utgå i det fall, att skoldistrikt för omändring till folkskolebyggnad inköpt en äldre byggnad, i vilket fall statsbidraget borde kunna beräknas å en såsom skälig ansedd inköpssumma. En *folkskolinspektör* har ifrågasatt, om icke ifrågavarande möjlighet att erhålla statsbidrag borde förefinnas även i det fall, att en kommunal eller enskild byggnad, som skulle tagas i anspråk som skolhus, ej behövde ombyggas eller förändras i sådan omfattning, att statsbidrag härför kunde utgå. Däremot har de sakkunnigas uppfattning, att någon särskild författningsbestämmelse i nu förevarande avseende ej skulle erfordras, icke delats av samtliga myndigheter. Sålunda ha *länsstyrelserna i Kristianstad och Vänersborg, statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen* och *byggnadsstyrelsen* funnit det angeläget, att nämnda princip funne klart uttryck i statsbidragskungörelsen.

Jämväl förslaget om statsbidrag till klassrumsinredning har på det hela taget fått ett gynnsamt mottagande. Dock ha *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* ställt sig avvisande till detsamma. Statskontoret har, under hänvisning till denna frågas samband med det befintliga underhålls- och materielbidraget funnit det föga lämpligt att nu isolerat upptaga frågan om särskilt statsbidrag till förnyelse av skolmöbler m. m. i samband med ny- eller ombyggnad. Vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag skulle även, framhåller statskontoret, svårigheter möta för skoldistriktet att bevisa och för de statliga myndigheterna att kontrollera, att normal förnyelse av materielen icke eftersatts. *Riksräkenskapsverket* har uttalat, att vad anginge de ekonomiskt mera bärkraftiga kommunerna det icke borde ifrågakomma att sålunda utöka bidragsrätten. De ekonomiskt svagare kommunerna åter torde, därest de sakkunnigas förslag till gradering av statsbidragen vunne beaktande, ändock bli väl tillgodosedda genom höjning av bidragsprocenten. *Skolöverstyrelsen* har med hänsyn till vanskligheten att pröva skäligheten

av de kostnader, som komme att uppgivas i skolbyggnadsärendena, ansett en maximering av det belopp, å vilket bidrag skulle få utgå till inventarier för klassrum, till 1 000 kronor önskvärd.

I *skolöverstyrelsens* utlåtande ha vissa andra synpunkter på frågan om statsbidragsområdets omfattning framkommit, varav här må återgivas följande.

I flera *folkskolinspektörers* yttranden hade uttalats önskvärdheten av att statsbidrag finge utgå till kostnaderna för expeditjonsrum i alla de skolor, där överlärare vore anställd, för särskilda lärarrum även vid mindre skolor, för tidsenliga biblioteksrum vid om- eller tillbyggnad av äldre skolhus, ävensom för lokaler för tandvård vid större skolanläggningar. Några inspektörer hade uttalat den meningen, att exempelvis lärarrum och lokaler för tillgodoseende av pedagogiska, sociala och socialhygieniska ändamål borde upptagas bland de statsbidragsberättigade utrymmen, till vilka statsbidrag utginge utan särskild prövning. *Folkskolestyrelsen i Göteborg* framhölle beträffande barnbespisingen lokaler, att, om någorlunda rimliga anspråk på trevnad och hygien skulle kunna tillfredsställas, kostnaderna för ifrågavarande lokaler i de flesta fall betydligt måste överstiga 16 000-kronorsgränsen.

För egen del ville överstyrelsen tillstyrka de sakkunnigas förslag, att vid komplettering av befintligt byggnad statsbidrag borde utgå till kostnaden för vissa för skolanläggningen erforderliga utrymmen, även om byggnadsföretaget ej innefattade samtidigt uppförande av klassrum eller andra undervisningslokaler. Dock ansåge överstyrelsen, att författningsbestämmelserna borde givas sådan lydelse, att därav framginge, att statsbidrag i dylika fall finge utgå.

Överstyrelsen har i detta sammanhang berört även vissa andra statsbidragsfrågor. Sålunda syntes det överstyrelsen, att hittills tillämpad praxis, att handarbetssalar ej inrättats i byggnader för enkla A-skolor och för skolor av B-form, borde ändras därhän, att statsbidrag finge utgå till dylika lokaler även i enkla A-skolor. Vidare borde statsbidrag utgå för anskaffande av för undervisning i kvinnlig slöjd erforderligt antal symaskiner även till skolor, där särskilda handarbetssalar ej inreddes. Enligt överstyrelsens uppfattning borde behovet av lokaler för biblioteksverksamhet tillgodoses även vid uppförandet av lokaler för mindre skolor. Slutligen har överstyrelsen framställt följande önskemål.

För vinnande av en ekonomisk och ändamålsenlig lösning av en lokalfråga kan det i vissa fall vara lämpligt, att ett befintligt klassrum tages i bruk som lokal för undervisning i gymnastik, slöjd eller hushållsgöromål. Nytt klassrum inredes då i nybyggnad i stället för en eljest behövlig specialsal. Det kan också inträffa, att ett klassrum vid en skola blir obehövt som sådant och sedan utnyttjas för något av nyssnämnda ändamål. För det fall, att mera omfattande ändringsarbeten ej varit erforderliga och fråga om statsbidrag till ifrågavarande lokal ej uppkommit, har hittills statsbidrag icke heller kunnat erhållas till för en sådan lokal erforderliga inventarier. Hade klassrummet bibehållits och den andra lokalen inrymts i nybyggnaden, eller om mera omfattande ändringsarbeten, till vilka statsbidrag erhållits, blivit utförda, kunde däremot bidrag utgå till nyanskaffning av inventarier. Överstyrelsen anser en ändring härvidlag böra genomföras, så att statsbidrag kan utgå till den första uppsättningen inventarier för lokal av nu ifrågavarande slag, även om statsbidrag till lokalens iordningställande ej utgår.

Departement-
schefen.

I jämförelse med vad som nu gäller i fråga om statsbidragsberättigade utrymmen m. m. innebär sakkunnigförslaget i huvudsak, att statsbidrag i vissa fall skall kunna beräknas jämväl å en byggnads s. k. ingångsvärde ävensom att statsbidrag må utgå även till första uppsättningen inventarier — skolbänkar, katedrar och orglar — till vanliga klassrum.

I förstnämnda hänseende föreslås att, därest som skolhus tages i anspråk annan kommunal byggnad eller för ändamålet inköpt byggnad, vid bestämmandet av statsbidraget till ändringsarbetena skäligen hänsyn skall tagas jämväl till byggnadens värde före omändringen, kallat ingångsvärdet. Jag vill erinra, att innevarande års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t medgivit, att vid fastställandet av högsta kostnadssumman för ett byggnadsföretag inom Rättviks skoldistrikt, innefattande ombyggnad till skolhus av en inköpt prästgårdsbyggnad, finge inräknas visst belopp av köpeskillingen för sistnämnda byggnad. Denna princip har även kommit till uttryck i kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 594) angående statsbidrag till skolhem för lärjungar vid högre skolor och till avlöning av föreståndare vid dylikt skolhem. Med hänsyn härtill synes sålunda intet vara att erinra mot förslaget, i vad det gäller inköpt byggnad. Och någon anledning att betrakta saken annorlunda, då fråga är om ianspråktagande av annan kommunal byggnad, torde knappast föreligga. Att vägande skäl för de sakkunnigas förslag även i denna del kunna förebringas, torde framgå av det i det föregående återgivna aktuella Motala-fallet. Jag har sålunda svårt att förstå riksräkenskapsverkets avvisande hållning på denna punkt. I motsats till de sakkunniga anser jag emellertid, att åt nämnda princip bör givas klart uttryck i statsbidragsförfattningen.

De sakkunnigas motivering för att statsbidrag borde utgå jämväl till vissa inventarier i klassrum finner jag övertygande och vill i princip, trots de betänkligheter, som anförts mot förslaget av statskontoret och riksräkenskapsverket, ansluta mig till detsamma. Dock vill jag i likhet med skolöverstyrelsen och på av överstyrelsen anförda skäl förorda en maximering av bidragsunderlaget för sådana inventarier för varje klassrum till 1 000 kronor.

Vad de sakkunniga i övrigt i detta sammanhang anført eller föreslagit har icke givit mig anledning till erinran eller uttalande.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande bland annat uttalat, att nuvarande praxis rörande beviljande av statsbidrag till inredande av handarbetssalar borde ändras därhän, att bidrag finge utgå till dylika lokaler även i enkla A-skolor. Jag ansluter mig till överstyrelsens uppfattning i detta hänseende. Däremot anser jag mig ej kunna biträda överstyrelsens förslag, att statsbidrag skulle utgå för anskaffande av symaskiner även till skolor, där särskilda handarbetssalar ej inredas. Ett bifall härtill skulle innebära ett brytande av den princip om ett direkt samband mellan statsbidrag till en lokal och bidrag till inventarier i densamma, som hittills präglat statsbidragsväsendet på detta område. Ett uppgivande av denna princip synes icke, i varje fall för närvarande, tillrådligt, enär därigenom fältet vore fritt för

allehanda önskemål om statsbidrag och en kollision med underhålls- och materielbidraget vore oundviklig. Av samma skäl är jag icke i stånd att biträda förslaget, att statsbidrag regelmässigt skulle kunna utgå till inventarier för gymnastik, slöjd eller hushållsgöromål även i sådana fall, då exempelvis ett befintligt klassrum tages i anspråk som specialsäl för något av nyssnämnda ändamål, utan att mer omfattande ändringsarbeten behövde ifrågakomma och statsbidrag därtill sålunda icke kunde påräknas. Kungl. Maj:t synes dock böra äga befogenhet att undantagsvis kunna medgiva statsbidrag även i dylika fall, om särskilda omständigheter därtill föranleda.

Handläggningsförfarandet.

En av de vanligaste anmärkningarna mot det nu gällande statsbidragssystemet har varit, att det medfört en omständlig och tidsödande administration. Såsom i det föregående uttalats torde mycket av den kritik, som under årens lopp riktats mot detta bidragssystem, bottna i nämnda omständighet. Enligt den allmänna meningen skulle sålunda systemet icke fylla kravet på enkelhet i tillämpningen.

De sakkunniga ha med hänsyn härtill funnit angeläget att klargöra de olika orsakerna till att skolbyggnadsförslagen underkastas granskning av statlig myndighet.

Av deras framställning i detta hänseende framgår, att granskningsförfarandet består av två olika moment, nämligen dels en *behovsprövning* och dels en *teknisk och ekonomisk granskning* av skolbyggnadsförslagen. De sakkunniga ha närmare härom anfört följande.

Redan inledningsvis har framhållits att, oavsett vilket statsbidragssystem som väljes, en central granskning av skolbyggnadsförslagen är ofrånkomlig. En skolbyggnadsfråga står, särskilt på landsbygden, mycket ofta i nära samband med mer eller mindre svårlösta skolorganisatoriska problem. Det är med hänsyn till att staten bestrider större delen av kostnaderna för folkskoleväsendet ett väsentligt statsintresse, att nybyggnad av skollokaler sker på ett ur organisatoriska och andra synpunkter ändamålsenligt sätt. Den behovsprövning, som numera är föreskriven i skolöverstyrelsens förut omförmälda kungörelse av den 19 augusti 1941 med anvisningar rörande handläggningen av ifrågavarande byggnadsärenden, är betingad av nämnda omständigheter och torde icke kunna eftergivnas. En sådan behovsprövning borde ske, även om statsbidrag icke begärdes till ett skolbygge. Det må här erinras, att även kommunernas förslag till läroverksbyggnader samt landstingens förslag till sjukhusbyggnader skola underställas statlig myndighets prövning och godkännande, oaktat statsbidrag icke utgår till deras uppförande. Beträffande folkskolebyggena må emellertid i detta sammanhang beaktas, att de ofta tidsödande utredningar och granskningsarbeten, som denna prövning kräver, främst tjäna det viktiga syftet att bidra till en rationell skolorganisation. De äro sålunda icke enbart eller ens i främsta rummet föranledda av det nuvarande statsbidragssystemet.

I samband med ovannämnda behovsprövning eller därefter sker enligt gällande bestämmelser en teknisk och ekonomisk granskning av byggnadsförsla-

gen. Det är främst i avseende å denna granskning som ett förenklat förfarande torde kunna ifrågakomma i vissa, nyss berörda fall. Beträffande det stora flertalet kommuner torde dock ur allmänna synpunkter en effektiv statlig byggnadsteknisk och ekonomisk granskning vara välbehöfvig. I stor utsträckning sakna nämligen dessa kommuner tillräckliga erfarenheter och resurser att själva rationellt planlägga och genomföra ett skolbygge. Förslag, som framlagts från dessa kommuner, ha ofta visat sådana tekniska och andra brister, att de icke kunnat godkännas. Stundom ha skolbyggnadsförslag även företett en standard, vilken uppenbarligen varit för hög absolut sett eller med hänsyn till byggnadskommunens ekonomiska förutsättningar. Mycket ofta har situationen varit den, att kommunen visserligen erhållit tillstånd att utföra bygget på föreslaget sätt men att statsbidraget reducerats med hänsyn till den såsom onödigt hög ansedda standarden. Den statliga granskningen har här haft och bör även i fortsättningen ha en betydelsefull uppgift. Vare sig statsbidrag utgår eller ej och vilket statsbidragssystem som än tillämpas, synes en granskning av byggnadsförslagen ur tekniska (ekonomiska, pedagogiska och byggnadstekniska) synpunkter böra förekomma i huvudsak på samma sätt som för närvarande sker. Den omgång och tidsutdräkt, som är förenad med denna granskning, böra sålunda icke lastas det nu gällande statsbidragssystemet såsom sådant och förväntas bortfalla, om detta system ersättes med ett annat. Med hänsyn till de missuppfattningar härutinnan som yppats finna de sakkunniga angeläget att särskilt understryka detta.

I anslutning till det sålunda anförda ha de sakkunniga velat understryka, att de utrednings- och granskningsarbeten, som direkt betingades av själva statsbidragssystemet, i själva verket ej vore av större omfattning. Då fullständiga kostnadskalkyler för ett skolbygge borde upprättas även ur andra än statsbidragssynpunkter, vore rätteligen endast de undersökningar, som skedde för att värdera i bygget ingående icke statsbidragsberättigade utrymmen eller för att i vissa fall uppskatta storleken av de reduktioner, vilka borde föranledas av onödigt hög standard eller andra liknande omständigheter, direkt orsakade av statsbidragssystemet såsom sådant. Med den tillämpning av statsbidragsgrunderna, som de sakkunniga i det föregående förordat, syntes de därav betingade undersökningarna och uträkningarna icke för framtiden bli betungande eller tidskrävande.

Slutligen ha de sakkunniga i detta sammanhang påpekat, hurusom de av skolmyndigheter och av dem anlitade arkitekter successivt gjorda erfarenheterna lett till vissa fastare normer för planering m. m. av skolbyggen. Det torde enligt de sakkunnigas mening, sedan normala förhållanden inträtt, komma att visa sig, att dessa fastare normer skapat förutsättningar för stor enkelhet i tillämpningen av statsbidragsbestämmelserna.

De sakkunniga ha emellertid icke funnit vad sålunda anförts utesluta, att möjligheter till ytterligare förenklingar i handläggningsförfarandet finnas och böra tillvaratagas. Sålunda ha de sakkunniga föreslagit den väsentliga förändringen, att hithörande ärenden *icke längre skola passera länsstyrelserna*

utan av folkskolinspektörerna överlämnas direkt till skolöverstyrelsen. Till motivering härför har anförts bland annat följande.

Att länsstyrelserna ha att yttra sig i ifrågavarande byggnadsärenden torde främst sammanhänga därmed, att dessa myndigheter enligt gällande bestämmelser ha att efter ett bygges färdigställande meddela beslut i fråga om byggnadsarbetenas godkännande och tillika bestämma statsbidragsunderlaget samt byggnadsbidragets belopp och ordningen för dess utbetalande. Länsstyrelserna ha därvid att sammanräkna de verkliga kostnaderna för byggnadsarbetena och därifrån göra avdrag för icke statsbidragsberättigade utrymmen m. m. I den mån det sålunda framkomna beloppet icke överstiger den av Kungl. Maj:ts fastställda högsta kostnadssumman utgör detsamma bidragsunderlaget, å vilket statsbidraget utgår.

Kungl. Maj:ts beslut i ett byggnadsärende torde framdeles böra gå ut på tillerkännandet av ett till beloppet fastställt högsta statsbidrag. Vid sådant förhållande bortfalla helt länsstyrelsernas nyssnämnda uppgifter, vilket kommer att medföra en mycket väsentlig förenkling av det administrativa förfarandet i dessa byggnadsfrågor.

I detta läge torde det jämväl kunna ifrågasättas, om länsstyrelserna böra belastas med att avge yttranden över ansökningar om statsbidrag till byggnadskostnaderna. Hittills torde länsstyrelsernas yttranden som regel ha betydtt relativt litet vid byggnadsärendenas fortsatta handläggning. Det må dock beaktas, att vissa länsarkitekter särskilt intresserat sig för skolbyggnadsärenden och stundom avgivit värdefulla yttranden. I den mån de centrala statliga myndigheterna för framtiden anse yttrande av länsarkitekten erforderligt i ett byggnadsärende, torde dessa själva kunna föranstalta därom genom remiss av ärendet till vederbörande länsstyrelse. Med det av de sakkunniga i det föregående förordade förfarandet för statsbidragsberäkningen torde behov av länsarkitektens yttrande icke allt för sällan uppstå rörande skäligheten av det angivna kubikpriset för ett byggnadsföretag.

Även länsstyrelsernas övriga uppgifter beträffande dessa byggnadsärenden ha av de sakkunniga föreslagits skola bortfalla. Sålunda skall, såsom närmare framgår av följande avsnitt, enligt de sakkunnigas förslag utbetalningen av statsbidragen överflyttas från länsstyrelserna till statskontoret. Detta har i sin tur föranlett de sakkunniga att förorda, att jämväl godkännandet av byggnadsarbetena borde undandragas länsstyrelserna och i stället anförtras åt avsyningsförrättarna. Blott för det fall, att synemännen icke vore ense eller skolstyrelsen så påfordrade, borde ärendet underställas länsstyrelsens prövning.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om en eventuell *reduktion* i vissa fall av ett tillerkänt statsbidrag. Som framgår av det föregående skall enligt de sakkunnigas förslag Kungl. Maj:ts beslut i hithörande ärenden gå ut på tillerkännandet av ett visst högsta statsbidragsbelopp. Ett särskilt problem uppstår därvid för det fall, att de verkliga kostnaderna visa sig understiga de beräknade. Beträffande denna fråga ha de sakkunniga föreslagit, att, om i ett visst fall allenast en relativt mindre skiljaktighet föreläge mellan de beräknade och verkliga kostnaderna — de sakkunniga räknade härvid med en skillnad, som uppginge till högst fem procent av de beräknade kostnaderna — detta icke borde föranleda någon reduktion av statsbidrags-

beloppet, dock att självfallet statsbidrag icke i något fall finge utgå med högre belopp, än som svarade mot de totala verkliga kostnaderna. Överstege där-
emot skillnaden mellan beräknade och verkliga kostnader ovannämnda fem
procent, syntes enligt de sakkunnigas mening en reduktion av det eljest ut-
gående statsbidraget böra ske. Av statsbidraget borde i så fall innehållas så
mycket som svarade mot minskningen i byggnadskostnaderna utöver de fem
procenten. Innefattade ett skolbyggnadsföretag jämväl ej statsbidragsberät-
tigade utrymmen, borde formellt vid denna prövning hänsyn icke tagas till
kostnaderna för dessa. Att ur totalkostnaderna för ett bygge mera exakt ur-
skilja kostnaderna för vissa delutrymmen eller inredningsdetaljer vore i prak-
tiken mycket svårt och stundom omöjligt samt kunde medföra omfattande och
tidsödande arbeten. Under förutsättning att bygget med däri ingående såväl
statsbidragsberättigade som ej statsbidragsberättigade utrymmen utförts i en-
lighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter torde emellertid
omförmälda jämförelse lika väl kunna företagas mellan de verkliga och beräk-
nade kostnaderna för *hela* byggnadsföretaget och den eventuella reduktionen
av statsbidraget ske i proportion till kostnadsminskningen för detta. Ett dylikt
beräkningssätt syntes giva ett i huvudsak lika exakt resultat som om svår-
bedömbara avdrag skulle göras för icke statsbidragsberättigade utrymmen. En
betydande förenkling av prövningsförfarandet vunnes därjämte.

Beslut om reduktion av statsbidrag syntes enligt de sakkunnigas uppfatt-
ning kunna meddelas direkt av synemännen i samband med avsyningen. Därest
synemännen icke vore ense eller skolstyrelsen så påfordrade, borde ärendet där-
emot hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt sina direktiv ha de sakkunniga haft att taga ställning till de önske-
mål, som i skilda sammanhang, bland annat vid den i Stockholm den 27 och
den 28 mars 1944 hållna konferensen rörande förhållandet mellan staten och
vissa städers folkskoleväsende, framförts om större frihet ifråga om folk-
skoleväsendets anordnande för sådana kommuner, som hade erforderliga för-
utsättningar härutinnan. De sakkunniga ha ägnat denna fråga särskild upp-
märksamhet samt utförligt utvecklat sina synpunkter på densamma, i vad
den berör nu ifrågavarande statsbidragssystem. Av de sakkunnigas fram-
ställning i detta hänseende må först återgivas deras principiella inställning
till frågan.

Som allmän uppfattning torde kunna sägas, att vissa kommuner ha resurser
och erfarenheter samt i övrigt förutsättningar för att genomföra sina skolbygg-
nadsföretag på ett fullgott sätt även utan kontroll och biträde av statlig myn-
dighet. I sådana fall bör lämpligen den statliga prövningen av byggnadsären-
det inskränkas till vad som är oundgängligt med hänsyn till att staten påtager
sig en andel i byggnadskostnaderna. Omfattningen av den statliga gransk-
ningen är icke närmare reglerad i gällande statsbidragsförfattning på området.
Redan nu finnes sålunda möjlighet att anpassa densamma efter omständig-
heterna i varje särskilt byggnadsärende. Det har också i praktiken gått där-

hän, att ett skolbyggnadsförslag från en kommun med rik erfarenhet och större resurser i fråga om skolbyggen underkastas en mycket mindre ingående granskning än den genomsnittliga. Denna utveckling bör ytterligare främjas. Ett särskilt skäl härför ligger i det förslag till statsbidragens gradering efter kommunernas bidragsbehov, som de sakkunniga ovan förordat. En dylik gradering skulle innebära, att de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna — vilka som regel samtidigt äro de största och fastast organiserade — själva skulle bestrida den större delen av kostnaderna för ett skolbygge. Då statens ekonomiska insats i ett sådant bygge bleve i motsvarande grad mindre, är det rimligt, att kommunen erhåller ett avgörande inflytande över bygget, därest kommunen i övrigt anses ha de erforderliga förutsättningarna härför. Ett sådant ökat kommunalt inflytande i de nu avsedda fallen torde böra beredas inom ramen för det statsbidragssystem, som avses skola gälla för övriga kommuner. Någon från detta system helt skild ordning för statsbidragstilldelningen i nämnda fall bör sålunda icke ifrågakomma. Syftet torde i tillräcklig grad kunna uppnås genom att det statliga prövningsförfarandet i vissa avseenden förenklas eller bortfaller.

Beträffande sistnämnda spörsmål ha de sakkunniga framhållit, att, vad först prövningen av lokalbehovet anginge, någon eftergift icke gärna kunde ske ens beträffande skolbyggnadsförslag från sådana kommuner. Härför vore det statliga intresset av att nybyggnad av skollokaler skedde på ett ur organisatoriska och andra synpunkter ändamålsenligt sätt alltför starkt.

Annorlunda förhölle det sig däremot, framhålla de sakkunniga, med den tekniska och ekonomiska granskningen. Då det finge anses vara ett i första hand kommunalt intresse att en skola erhöle en ur nämnda synpunkter lämplig utformning, syntes någon mera ingående statlig granskning av detta slag icke oundgänglig under förutsättning, att byggnadskommunen bedömdes ha de särskilda kvalifikationer som ovan nämnts, att noggrann beräkning av byggnadskostnaderna föreläge samt att större delen — förslagsvis minst sextio procent — av byggnadskostnaden för statsbidragsberättigade utrymmen avsåges stanna å kommunen och icke täckas av statsbidrag. Huruvida dylika förutsättningar föreläge, syntes kunna bedömas från fall till fall. De sakkunniga ha icke funnit någon närmare reglering härav i statsbidragsförfattningen påkallad.

R e m i s s y t t r a n d e n. Ett flertal myndigheter har icke ansett sig kunna biträda förslaget om avkoppling av länsstyrelserna såsom särskild instans i skolbyggnadsärenden. Sålunda ha *länsstyrelserna i Jönköping, Kristianstad, Malmö, Örebro, Västerås, Falun* och *Östersund, statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen* samt *byggnadsstyrelsen*, ävensom *svenska arkitekters riksförbund* ifrågasatt lämpligheten att med hänsyn till de sakkunnigas förslag om gradering av statsbidragen efter kommunernas ekonomiska bärkraft avskaffa länsstyrelsernas uppgift att yttra sig, då just dessa myndigheter på grund av sin kännedom om de inom länet fallande kommunernas ekonomiska förhållanden ägde de bästa förutsättningar att bedöma de olika kommunernas behov. I ifrågavarande yttranden har därför förordats, att länssty-

relserna alltjämt skulle ha att yttra sig i sistnämnda avseende. Vidare ha *länsstyrelserna i Visby, Vänersborg, Karlstad, Örebro och Falun, skolöverstyrelsen, byggnadsstyrelsen* samt *svenska arkitekters riksförbund* med större eller mindre skärpa uttalat sig för att även länsarkitekterna borde, främst ur synpunkten av byggnadernas lämpliga inplacering i landskaps- eller samhällsbilden, regelmässigt beredas tillfälle att avgiva yttrande i dessa ärenden. *Länsstyrelsen i Halmstad* återigen har särskilt understrukit lämpligheten av förslaget att avkoppla länsstyrelserna, medan övriga länsstyrelser ej särskilt uttalat sig i denna fråga.

Jämväl förslaget, att skoldistriktet, därest de verkliga kostnaderna för ett bygge komme att understiga de beräknade med högst 5 procent, likväl skulle utfå hela det beviljade statsbidraget, har rönt kritik från några håll, nämligen *statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen, byggnadsstyrelsen* samt *svenska arkitekters riksförbund*. Som motivering för avstyrkandet i denna del har anförts, att förslaget utgjorde ett avsteg från den av de sakkunniga eljest angivna principen, att statsbidraget skulle utgå å de verkliga kostnaderna, ävensom att det ej vore ägnat att främja kommunernas sparsamhet.

I övrigt inhämtas av yttrandena, i den del de beröra vad de sakkunniga anført rörande handläggningsförfarandet, i huvudsak följande.

Av *skolöverstyrelsens* utlåtande inhämtas till en början följande rörande handläggningen av byggnadsärenden i allmänhet.

Bestämmelsen, att någon reducering av statsbidraget icke skall ske, förrän kostnadsminskningen överstigit fem procent, innebär, att kommunerna finge åtnjuta statsbidrag på högre belopp än de verkliga kostnaderna uppginge till. Vid större byggnadsföretag kunde ökningen av statsbidraget uppgå till ganska betydande belopp. Systemet kunde också få till följd, att kommunerna vid sina kostnadsberäkningar sökte komma till så höga belopp som möjligt för att därigenom ha utsikter att erhålla något högre statsbidrag. Förfarandet kan icke heller betecknas som enkelt.

De föreslagna ändringarna i sistnämnda avseende torde till en del vara föranledda därav, att enligt de sakkunnigas övriga ändringsförslag statsbidragsbeloppet skall fastställas av Kungl. Maj:t och att länsstyrelserna icke skola taga befattning med byggnadsärendena.

Överstyrelsen har i syfte att neutralisera behovet av den föreslagna reduktionsbestämmelsen framlagt följande ändrade förslag rörande förfarandet, såvitt angår fastställandet av statsbidragsbeloppet m. m.

Vid beviljandet av statsbidrag till ett skolbyggnadsföretag bestämmer Kungl. Maj:t, att statsbidrag må utgå med viss angiven procent av styrkta verkliga kostnaderna för i byggnadsföretaget ingående statsbidragsberättigade lokaler, dock högst med ett visst likaledes angivet belopp.

Beslut om godkännandet av byggnadsföretaget meddelas av syneförrättarna i samband med avsyningen.

Understiga de sammanlagda verkliga kostnaderna för i byggnadsföretaget ingående statsbidragsberättigade lokaler de vid statsbidragets beviljande be-

räknade kostnaderna, fastställes statsbidragsbeloppet av syneförrättarna på grundval av dels den verkliga kostnadssumman, dels den av Kungl. Maj:ts fastställda bidragsprocenten.

Äro syneförrättarna ej ense i fråga om godkännandet eller beträffande statsbidragets storlek eller framställer skolstyrelsen inom viss angiven tid yrkande om förnyad prövning av dessa frågor, skall ärendet underställas länsstyrelsens prövning.

Därest bestämmelserna om byggnadsärendenas handläggning givas sådan utformning, att yttranden komma att avgivas av länsstyrelserna, bör det tillkomna dem och ej syneförrättarna att besluta om godkännande av byggnadsföretaget och, i förekommande fall, om reduktion av statsbidraget.

Skolöverstyrelsen har vidare i sitt utlåtande ägnat sin uppmärksamhet åt det från vissa större kommuner framförda önskemålet om större självbestämmningsrätt och förenklat förfaringssätt beträffande skolbyggnadsfrågor för dessa kommuners vidkommande. Av utlåtandet framgår, att det främst är Stockholms folkskoledirektion och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse, som givit uttryck för sådana synpunkter.

Sålunda hade *Stockholms folkskoledirektion* framhållit, att den kommunala självbestämmningsrätten i skolbyggnadsfrågor enligt de sakkunnigas förslag komme att bli lika beskuren som hittills och att någon differentiering mellan olika kommuner med hänsyn till deras förmåga att handhava hithörande ärenden icke förordats. Visserligen hade de sakkunniga rekommenderat en mera schematisk statlig granskning av byggnadsförslagen från kommuner, som själva enligt de sakkunnigas förslag finge bära största delen av byggnadskostnaderna, men detta uttalande hade icke fått något uttryck i förslaget till författningstext. De förenklingar, som i övrigt föresloges, t. ex. att länsstyrelserna icke längre skulle vara inkopplade som mellaninstans, hade beträffande Stockholm redan sin tillämpning.

Göteborgs allmänna folkskolestyrelse hade uttalat, att det för de större kommunernas del kunde ifrågasättas, om det ej vore lämpligast att helt upphäva författningen rörande statsbidrag till skolbyggnader. Mot det föreslagna bestämmelserna gjordes den anmärkningen, att dessa genom sin kautschukartade karaktär lade all bestämmanderätt hos de granskande statliga tjänstemännen, och kommunerna syntes ej ha någon möjlighet att hävda sig, även om de av dem föreslagna anordningarna skulle vara de förnuftigaste. Vidare hade folkskolestyrelsen förklarat, att förslaget om att statsbidrag i ansökan av folkskolinspektören direkt skulle vidarebefordras till skolöverstyrelsen, icke komme att ha någon betydelse för Göteborgs vidkommande, enär länsstyrelsen i allmänhet ej försenat ärendenas handläggning. Skolstyrelsen förmenade, att de föreslagna bestämmelserna angående granskningen av byggnadsärendena vore motsägelsefulla, och fruktade därför, att nuvarande granskning i praxis ej komme att genomgå någon förändring av betydelse.

I anledning av vad sålunda anförts har överstyrelsen i sitt eget yttrande redogjort för behandlingen av vissa mycket omfattande skolbyggnadsärenden rörande Stockholm och Göteborg under senare år. Som slutomdöme efter denna redogörelse, beträffande vars detaljer hänvisas till handlingarna i ärendet, har överstyrelsen uttalat, att den kommunala självbestämmningsrätten

i de relaterade fallen icke blivit obehörigt beskuren samt att överhuvudtaget större frihet vid planläggningen av skolbyggnadsföretag än som medgivits knappast borde lämnas kommuner, som på en gång gjorde anspråk på så avsevärda statsbidragsbelopp.

Enahanda kritiska synpunkter på frågan om handläggningsförfarandet, som kommit till uttryck i ovannämnda yttranden av folkskolemyndigheterna i Stockholm och Göteborg, ha anförts av *svenska stadsförbundets styrelse*. Därutöver anför styrelsen följande.

Det har många gånger förut sagts men behöver förvisso upprepas, att statsbidragssystemen icke böra få hänsynslöst utnyttjas för att omskapa vårt lands kommuner från lokalt självstyrande enheter till rena verkställighetsorgan för central maktutövning. Från kommunernas sida kan det icke erkännas, att med bidrag av staten till en samhällelig uppgift nödvändigtvis skall följa befogenhet för statliga myndigheter att i detalj bestämma om uppgiftens fullgörande.

I sitt försvar för anspråken på ingående prövning av skolbyggnadsfrågorna genom de centrala myndigheterna ha de sakkunniga också givit uttryck åt den uppfattningen, att en sådan prövning är sakligt motiverad även oberoende av att staten skall bära en del av kostnaderna. Man har uppenbarligen utgått ifrån att hos de centrala myndigheterna finnes en odiskutabel sakkunskap i dessa frågor av den särskilda kvalitet, att deras mening alltid måste tillmätas större betydelse än skoldistriktens egna bedömanden. Men styrelsen kan icke känna sig övertygad om att så är fallet. Ätminstone för städernas vidkommande finns i stor utsträckning lokal tillgång till sådan sakkunskap på förevarande område — både i pedagogiskt och tekniskt hänseende — att enligt styrelsens mening något verkligt behov av ingående central prövning av byggnadsförslagen icke kan anses föreligga. Ej heller får man bortse från det positiva värdet av handlingsfrihet för skoldistriktet på detta område, när dylik sakkunskap står till förfogande. Man bör otvivelaktigt räkna med att utvecklingen härvidlag kan främjas ej minst genom att lokala initiativ och uppslag få komma till sin rätt och prövas i praktiken. Säkerligen kan också den expertis, som de centrala myndigheterna förfoga över, nyttiggöras för skoldistriktet på fördelaktigare sätt än genom en ingående granskning av varje särskilt skolbyggnadsförslag. Styrelsen är därför förvissad om att samverkan mellan staten och kommunerna på detta område skulle kunna ge bättre resultat, om bidragssystemet grundades på större förtroende för åtminstone de större skoldistriktens förmåga att självständigt handha uppgiften.

Departement-
schefen.

En stor del av den kritik, som under årens lopp riktats mot det nuvarande statsbidragssystemet har, som förut antytts, rört handläggningen av byggnadsärendena. Kritiken kan sägas ha följt två linjer. Dels har den nämligen riktat sig mot vissa av främst krisförhållandena föranledda speciella missförhållanden och utväxter å handläggningsförfarandet, och dels ha själva grunderna för detta förfarande angripits. Vad i förstnämnda hänseende anförts torde icke längre förtjäna avseende med hänsyn till att ifrågavarande missnöjesanledningar, alltefter som normala förhållanden åter inträda, torde

försvinna. Större vikt synes däremot böra fästas vid den kritik, som riktats mot handlägningsförfarandet som sådant.

Denna kritik utgår ofta från den principiella utgångspunkten, att kommunernas rörelsefrihet icke bör beskäras i större utsträckning än vad som kan visa sig vara nödvändigt. Denna ståndpunkt har även varit utgångspunkten för mina överbäganden i förevarande sammanhang. Beskrifningar av den kommunala självbestämmanderätten böra så långt möjligt undvikas. Om kommunerna själva få bära ansvaret för sina skolbyggnads utformning, vinnes ofta en starkare förankring för skolväsendet hos de beslutande kommunala myndigheterna än om kommunernas uppgifter begränsas till att i detalj följa givna statliga direktiv.

De sakkunniga ha på ett övertygande sätt klargjort anledningen till att skolbyggnadsförslagen underkastas prövning dels med hänsyn till lokalbehovet och dels med hänsyn till den tekniska och ekonomiska utformningen. Vad först angår behovsprövningen, torde en sådan på i sakkunnigförslaget anförda skäl icke kunna undvaras. Denna prövning avser icke att vara en njugg kontroll över att byggnaderna endast komma att innehålla ett minimum av utrymmen, utan det gäller här ett allmänt samhällligt intresse, att skolbyggnaderna erhålla med hänsyn till skolväsendets skiftande organisation och behov ändamålsenliga lokaler. Det är alltså icke fråga om en fiskalisk prövning i vanlig mening, utan en prövning förestavad av en önskan att göra skolväsendet så effektivt som möjligt till båtnad för alla, icke minst för kommunerna själva.

Innebörden av den tekniska och ekonomiska granskningen av byggnadsförslagen är icke heller en önskan från statens sida att »lägga sig i» kommunernas angelägenheter, utan endast en vilja att hjälpa kommunerna genom att ställa erforderlig expertis till deras förfogande. Det kan heller knappast anses orimligt att staten vill på detta sätt se till, att av den beviljade anslagsmedel komma till bästa möjliga användning. Man kan nämligen icke komma ifrån att åtskilliga kommuner icke besitta sådana resurser i olika hänseenden, att de på ett praktiskt och ekonomiskt sätt kunna lösa en skolbyggnadsfråga. Därav skulle då också följa, att detta prövningsförfarande beträffande byggnadsföretag från kommuner, som besitta sådana resurser och erfarenheter, borde kunna reduceras eller måhända rent av bortfalla.

Härmed har jag kommit in på de önskemål, som från vissa större kommuner framkommit om större frihet för dem vid genomförandet av skolbyggnadsföretag. Jag vill därvid först framhålla, att jag i princip ställer mig förstående till dessa krav. Då det åter gäller att draga de praktiska konsekvenserna av en sådan inställning, möta vissa svårigheter. För det första kan den nyss antydda synpunkten, att staten bör äga utöva viss kontroll över användningen av de avsevärda anslagsmedel, varom här ofta är fråga, icke helt lämnas ur räkningen. Men jag medgiver, att nämnda synpunkt i och med det nya statsbidragssystemets genomförande måhända bör tillmätas

mindre betydelse med hänsyn till att detsamma för vissa kommuner medför icke oväsentligt lägre statsbidrag.

För det andra torde ett fullständigt tillmötesgående av de framförda önskemålen knappast kunna ske inom ramen för ett allmänt statsbidragssystem. Det skulle sannolikt visa sig erforderligt att för ändamålet tillskapa ett särskilt system. Men då komme ytterligare en svårighet att möta, nämligen att draga gränsen mellan de kommuner, som detta system skulle omfatta, och de kommuner, som alltjämt skulle falla under det allmänna systemet. Erfarenheterna av även ganska stora kommuners skiftande förmåga att självständigt genomföra ett skolbyggnadsföretag ge nämligen vid handen, att en rent mekanisk gräns, t. ex. i anslutning till folkmängden, icke vore lämplig.

Vad sålunda anförts utesluter givetvis icke, att de lättnader och förenklingar, som inom det allmänna statsbidragssystemets ram låta sig genomföra, också verkligen komma till stånd. De sakkunniga ha härvid angivit vissa riktlinjer. Vad först angår prövningen av lokalbehovet ha de sakkunniga icke funnit denna kunna eftergivvas ens beträffande skolbyggnadsförslag från nu ifrågavarande kommuner. Detta synes emellertid icke enligt min mening behöva betyda så mycket, när behovsprövningen i fråga om skolbyggen i städer och liknande samhällen i allmänhet torde vara enkel och föga tidskrävande.

Vad åter beträffar byggnadsföretagens utformande med hänsyn till planlösning och standard ha de sakkunniga förordat, att kommuner, som bedömas äga förutsättningar att genomföra ett skolbygge på ett fullgott sätt även utan biträde och kontroll av statlig myndighet, borde slippa en mer ingående statlig granskning under förutsättning, att noggrann beräkning av byggnadskostnaderna föreligger och större delen — förslagsvis minst 60 procent — av byggnadskostnaderna för statsbidragsberättigade utrymmen avses stanna å kommunen.

Jag vill ge min fulla anslutning till de synpunkter, som de sakkunniga sålunda framfört, och jag vill även understryka vikten av att desamma komma att noga beaktas vid den framtida handläggningen av byggnadsärenden. Några särskilda författningsbestämmelser i ämnet synas mig icke för närvarande erforderliga. Därest behov därav framdeles skulle yppa sig, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda sådana föreskrifter.

De sakkunniga ha i syfte att förenkla och påskynda handläggningen av byggnadsärendena föreslagit, att länsstyrelserna icke längre skulle ha att yttra sig över desamma. Jag anser mig kunna biträda förslaget, vad gäller den tekniska och ekonomiska granskningen av byggnadsförslagen. Därvidlag torde den betydelse, länsstyrelsernas yttranden haft, som regel varit relativt liten i förhållande till den omgång och tidsutdräkt, som vållats. Där emot torde, såsom jag i det föregående uttalat, länsstyrelserna böra ha att yttra sig i fråga om kommunernas bidragsbehov. Ärendena torde alltså alltjämt böra av folkskolinspektören överlämnas till vederbörande länsstyrelse.

I de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna rörande handläggningen av statsbidragsansökningar finnes en antydning om att länsarkitektens medverkan i vissa fall bör påkallas. Från flera håll har emellertid framhållits önskvärdheten av att länsarkitekterna erhålla ökat inflytande på byggnadsföretagens utformning, framförallt med avseende på byggnadernas inpassande i miljön, d. v. s. byggnadernas placering å tomtplatsen och i landskapet samt byggnadernas arkitektur i förhållande till närliggande byggnader m. m. Jag finner de anförda synpunkterna berättigade. Då en medverkan från länsarkitekternas sida av praktiska skäl synes böra komma till stånd på ett så tidigt stadium som möjligt av ett byggnadsföretags planläggning, torde frågan lämpligast kunna lösas på det sättet, att skolöverstyrelsen i nyssnämnda anvisningar inför en mer bindande föreskrift därom än den nuvarande.

Med hänsyn till att utbetalningen av statsbidragen i det föregående föreslagits alltjämt skola åvila länsstyrelserna, synes något skäl att frångå nu gällande ordning beträffande byggnadsföretagens godkännande icke förefinnas. Alltjämt böra alltså syneförrättarna efter verkställd avsyning överlämna protokoll över denna samt räkenskaper och övriga handlingar till länsstyrelsen, som därefter avgör frågan om byggets godkännande.

Slutligen vill jag något beröra vad de sakkunniga anført i fråga om reduktion av statsbidraget för det fall att de verkliga byggnadskostnaderna för statsbidragsberättigade utrymmen skulle komma att understiga de beräknade. Deras förslag, att en sådan minskning, uppgående till högst 5 procent, icke skulle föranleda reduktion av statsbidragsbeloppet, har mött betänkligheter hos flera av de hörda myndigheterna. Det har därvid gjorts gällande, att förslaget icke stämde väl överens med principen, att de verkliga kostnaderna skola ligga till grund för statsbidragsberäkningen. Med hänsyn till den framkomna kritiken mot detta förslag anser jag icke böra biträda ifrågavarande femprocentsregel. Jag förordar i stället, att reduktion av det av Kungl. Maj:t fastställda statsbidragsbeloppet alltid skall ske, därest det vid byggets färdigställande skulle visa sig, att de faktiska kostnaderna understiga de beräknade. Beträffande principerna för genomförande av en sådan reduktion med hänsyn till statsbidragsberättigade och icke statsbidragsberättigade utrymmen vill jag ansluta mig till vad de sakkunniga anført.

I detta sammanhang vill jag i anslutning till vad de sakkunniga på annat ställe i sitt betänkande anført understryka behovet av en förstärkning av skolöverstyrelsens arbetskrafter för prövningen av byggnadsärenden, såväl de byggnadstekniska som de administrativa. Detta torde vara en förutsättning för ernåendet av önskvärd snabbhet och effektivitet vid handläggningen. Jag är icke beredd att utan ytterligare överväganden här framlägga detaljerade förslag i sådant avseende men avser att återkomma till frågan i nästa års åttonde huvudtitel.

I övrigt har vad de sakkunniga i förevarande sammanhang anfört eller föreslagit icke givit mig anledning till erinran eller uttalande.

Finansieringen och redovisningen av statsbidragen.

De sakkunniga påpeka, hurusom stora årliga variationer i skolbyggnadsverksamhetens omfattning för framtiden säkerligen komma att göra sig gällande. De sakkunniga ha därvid bland annat framhållit, att även skolbyggnadsverksamheten förmodligen komme att i växande omfattning infogas bland åtgärderna för reglering av arbetsmarknadens förhållanden. Det syntes därför föreliggande skäl för att finansieringen av ifrågavarande statsbidrag lades på längre sikt. Ett ytterligare skäl härför vore den övergående ansvällning av skolbyggnadsverksamheten, som kunde förväntas på grund av nativitetsökningen under senare år. På grund av denna nativitetsökning komme under de närmaste åren att krävas ett avsevärt ökat antal skollokaler. Skulle det åter visa sig, att nativitetsökningen stagnerade eller att nativiteten om några år ginge tillbaka, komme nybyggnadsbehovet av skollokaler att starkt minska. I detta läge syntes det rimligt att på framtiden övervältra någon del av kostnadsbördan för den närmast aktuella skolbyggnadsverksamheten.

De sakkunniga framhålla härefter, att det otvivelaktigt skulle bäst överensstämma med vedertagna statliga finansieringsprinciper, om statsbidragen utginge från ett för ändamålet å riksstatens driftbudget anvisat anslag. Med hänsyn till bland annat vad nyss anförts rörande variationerna i skolbyggnadsverksamhetens omfattning skulle emellertid vissa olägenheter vara förenade med ett dylikt anslag. Härom anför de sakkunniga följande.

Därest sålunda utvägen väljes att söka anpassa ett sådant anslag till den under nästkommande budgetår väntade belastningen, kommer storleken av anslaget, i den mån över huvud en någorlunda riktig förhandsberäkning låter sig göra, att starkt växla år från år. Väljes åter utvägen att uppföra ifrågavarande anslag, som bör vara av förslagsanslags natur, med ett för varje år i stort sett oförändrat belopp, som för en längre tidsperiod beräknas utgöra genomsnittet av medelsbehovet för varje år, uppstår vissa år ett betydande anslagsöverskridande och vissa år motsatsen. Nämnda omständigheter utgöra givetvis ur finansieringssynpunkt påtagliga olägenheter.

I detta sammanhang finna de sakkunniga emellertid en annan omständighet vara den betydelsefullaste. I och med sitt beslut om grunder för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet ha statsmakterna gent emot kommunerna utfäst sig att delta i kostnaderna för varje skolbyggnadsföretag, som med hänsyn till behovet av nya lokaler och andra liknande omständigheter prövas böra komma till utförande. Huruvida ett skolbyggnadsföretag bör vid en viss tidpunkt komma till stånd bör självfallet prövas — förutom ur nyss angivna behovssynpunkt — jämväl med beaktande av det allmänna ekonomiska läget och de aktuella förhållandena på arbets- och materiellmarknaden m. m. Däremot får enligt de sakkunnigas mening det aktuella läget i avseende å statens löpande inkomster och utgifter icke påverka

prövningen av förevarande statsbidragsfrågor, vilket emellertid lätt bleve fallet, om bidragen skulle utgå från ett å driftbudgeten uppfört anslag. Det låge då nära till hands att även detta anslag — i syfte att bidra till budgetens balansering eller av andra jämförliga skäl — underkastades den granskning i begränsningssyfte, som regelmässigt vidtages med övriga å denna budget uppförda anslag för löpande utgiftsändamål, eller att eljest i samband med budgetbehandlingen uttalanden gjordes i syfte att förhindra mera avsevärda anslagsöverskridanden. Med hänsyn till byggnadsanslagets uppgifter bör detta ej förekomma av dylika skäl. Formellt är visserligen ifrågavarande byggnadsanslag ett bidragsanslag och bör därför principiellt betraktas på samma sätt som andra på driftbudgeten uppförda dylika anslag. I realiteten förefinnes dock en betydande artskillnad mellan detta anslag och exempelvis anslaget till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, som typiskt avser löpande utgifter. Byggnadsanslaget avser de facto kapitalinvestering, även om denna investering formellt skiljer sig från annan egentlig statlig kapitalinvestering därigenom, att de med kapitalet uppförda byggnaderna icke komma att tillhöra staten utan kommunen. Med hänsyn till nämnda omständigheter och till storleken av kapitalinsatserna synes det sakligt befogat, att frågan om dessa insatsers beviljande såsom anslag å budgeten och deras finansiering bedömes enligt samma grunder som i allmänhet frågor om statens investeringar i byggnadsverksamhet.

I anslutning till vad sålunda anförts ha de sakkunniga föreslagit, att å kapitalbudgeten — förslagsvis under fonden för förslag till statsverket — skulle årligen såsom investeringsanslag beräknas för statsbidragen erforderliga medel. Då statsbidragen emellertid icke slutgiltigt borde belasta kapitalbudgeten, borde därjämte årligen under en avskrivningshuvudtitel (avskrivning av oregrerade kapitalmedelsförluster) å driftbudgeten uppföras ett avskrivningsanslag å lämpligt belopp. I överensstämmelse med vad som gällde i fråga om finansieringen av statens egna byggen skulle emellertid avskrivningen i sin helhet icke behöva ske samma budgetår som investeringsanslaget beviljades. En lämplig utjämning av statens årliga utgifter å driftbudgeten för detta ändamål syntes kunna åstadkommas, om avskrivningen skedde under loppet av förslagsvis 10 år. Avskrivningsanslaget borde sålunda beräknas så, att det för varje budgetår täckte en tiondel av kvarstående icke avskrivna bidragsbelopp.

Med hänsyn till den sålunda föreslagna redovisningsordningen och de förhållandevis komplicerade transaktioner, som vore förenade därmed, ha de sakkunniga funnit en centralisering av bidragens utbetalning och redovisning till statskontoret lämplig.

R e m i s s y t t r a n d e n. De sakkunnigas förslag om redovisning av för skolbyggnadsverksamheten erforderliga anslagsmedel över kapitalbudgeten har mött motstånd från *statskontorets* och *riksräkenskapsverkets* sida. Båda myndigheterna ha ägnat denna fråga en ingående uppmärksamhet samt därvid, under delvis olika motiveringar, kommit till den uppfattningen, att erforderliga anslag liksom hittills borde anvisas å driftbudgeten, varvid statskontoret föreslagit ett reservationsanslag, medan riksräkenskapsverket förordat ett förslagsanslag.

Statskontoret har anfört i huvudsak följande.

Det är tydligt, att genom den återhållsamhet i byggnadsverksamheten, som måst iakttagas under krigsåren, ett stort latent behov av nya byggnader förefinnes inom folkskoleväsendet. Detta torde emellertid icke vara enastående för folkskoleväsendets del. Avsevärda byggnadsbehov lära föreligga jämväl på andra områden, icke minst i fråga om bostäder. Det måste då ifrågasättas, om icke av denna anledning de aktuella skolbyggnadsföretagen, beträffande vilka — enligt vad som framgår av betänkandet — redan gjorts en förberedande undersökning, måste graderas efter sin angelägenhetsgrad och fullföljas inom en lämpligt avpassad period. På detta sätt erhåller man en av de sakkunniga eftersträvad fördelning av statsbidragen över en längre tid och uppnår tillika, att kommunala och statliga myndigheter icke plötsligt överhoppas med arbete för ett avsevärt antal byggnader för folkskoleändamål. Man skulle samtidigt undgå den av de sakkunniga förordade finansieringsmetoden. Visserligen skulle härigenom statens kostnader icke, såsom enligt de sakkunnigas förslag, i väsentliga delar överskjutas på framtiden men detta måste enligt statskontorets mening betraktas som en avgjord fördel. Det torde förtjäna påpekas, att ett accepterande av de sakkunnigas förslag skulle medföra att efter en kapitalinvestering av 10 miljoner kronor årligen under 20 år vid tjugonde årets utgång skulle kvarstå en kapitalskuld på 90 miljoner kronor. Ett sådant övervältrande på framtiden av kostnader för aktuella folkskolebyggnader synes icke motiverat och icke heller önskvärdt. Under återopande härav och då det icke kan vara tillfredsställande, att anslaget till statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet betraktas som något annat än det verkligen är, nämligen ett rent bidragsanslag av samma karaktär som exempelvis reservationsanslagen under femte huvudtiteln till bostadsbyggande på landsbygden å 20 miljoner kronor och till inrättande av pensionärshem å 8 miljoner kronor, får statskontoret avstyrka de sakkunnigas förslag i denna del. Ämbetsverket får i stället för sin del förorda, att de medel, som erfordras för täckande av statsbidrag till skolbyggnadsföretag enligt en för den närmaste tiden uppgjord plan anvisas under ett särskilt reservationsanslag å åttonde huvudtiteln, förslagsvis benämnt bidrag till byggande av undervisningslokaler.

För att möjliggöra en önskvärd överblick över detta anslags ställning torde det vara lämpligt, att utbetalningen av statsbidragen centraliseras till statskontoret. Ett bifall härtill kan måhända, åtminstone tidvis, föranleda ett något ökat personalbehov.

Riksräkenskapsverket har anfört bland annat följande.

Anslaget till ifrågavarande byggnadsarbeten är att anse såsom ett rent bidragsanslag. Bidragen beviljas utan återbetalningsskyldighet och tillföra ej staten någon avkastning. Någon som helst äganderätt till de skolbyggnader, för vilka statsbidrag utgått, har ej staten. Vidare avse bidragen ej blott byggnader utan även vissa inventarier, beträffande vilka statsbidragen böra redovisas å driftbudgeten. Förslaget innebär därför ett betänkligt avsteg från hittills tillämpade principer för finansiering av statsutgifterna och redovisning av utgifter å budgeten.

Den argumentering, som de sakkunniga framlagt om att statsanslagen till folkskoleväsendet icke borde vidkännas den begränsning som i vissa statsfinansiella lägen plägar drabba flertalet anslag å driftbudgeten, kan riksräkenskapsverket ej finna hållbar. Enligt riksräkenskapsverkets mening sy-

nes det nämligen ofrånkomligt att dessa bidrag, på sätt sker med de flesta andra statsutgifter, underkastas en efter det statsfinansiella läget mer eller mindre ingående granskning i syfte att begränsa statsutgifterna. Någon varaktig ekonomisk lättnad av betydelse för staten skulle i allt fall ej ernås vid genomförande av de sakkunnigas förslag, enär ett på av dem angivet sätt beräknat avskrivningsanslag komme att efter relativt kort tid stiga till belopp, som närmade sig statens verkliga årsutgifter för bidragen ifråga. Någon större svårighet att beräkna det årliga medelsbehovet för ändamålet föreligger enligt ämbetsverkets mening icke, då statsmyndigheterna för sina anslagsberäkningar kunna få tillgång till årliga uppgifter angående byggnadsverksamhetens fortskridande. I vart fall måste ju även en anslagsberäkning komma till stånd vare sig anslaget anvisas å kapitalbudgeten eller å driftbudgeten. Genom att anslaget får bibehålla karaktären av förslagsanslag erhålles allt framgent garanti för att, sedan staten genom beviljande av statsbidrag till folkskolebyggnader gjort utfästelser gent emot skoldistrikten, tillräckliga anslagsmedel för ändamålet även finnas tillgängliga.

Enligt förslaget skulle Kungl. Maj:t meddela beslut om statsbidrag till folkskolebyggnader. Därest ett förslagsanslag anvisas å driftbudgeten, borde enligt riksräkenskapsverkets mening riksdagen för varje budgetår bestämma det sammanlagda bidragsbelopp, som Kungl. Maj:t högst finge bevilja. Det torde icke möta större svårighet att på grundval av årligen inhämtade uppgifter rörande behovet av nybyggnader för folkskolundervisningen inom riket med tillräcklig noggrannhet beräkna detta belopp. Riksräkenskapsverket vill förordna, att nu angivna princip för medelsanvisning, vilken sedan flera år med fördel tillämpas beträffande vissa andra anslag å driftbudgeten, såsom statens avdikningsanslag, kommer till användning i fråga om statsbidragen till folkskolebyggnader.

I detta sammanhang har riksräkenskapsverket framhållit lämpligheten av att bidragsutbetalningarna enligt de nu gällande bestämmelserna och enligt de föreslagna bestämmelserna särskiljas i redovisningshänseende.

För närvarande utbetalas statsbidragen för ifrågavarande ändamål från ett å riksstatens driftbudget under åttonde huvudtiteln uppfört förslagsanslag, benämnt Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten och för närvarande uppfört med ett belopp av 1 900 000 kronor. De sakkunniga ha emellertid av olika skäl föreslagit ett frångående av denna anordning och i stället förordnat en finansiering av statsbidragen med hjälp av lånemedel. I sådant syfte skulle årligen å kapitalbudgeten såsom investeringsanslag beräknas erforderliga medel, vilka skulle avskrivas under loppet av 10 år genom anvisande årligen å driftbudgeten av ett avskrivningsanslag så avpassat, att detsamma för varje budgetår täckte en tiondel av kvarstående icke avskrivna statsbidragsbelopp.

Förslaget har, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, icke vunnit anslutning från statskontorets och riksräkenskapsverkets sida. Båda myndigheterna ha ansett en finansiering av ifrågavarande utgifter med lånemedel icke böra ifrågakomma utan förordnat ett bibehållande av det nuvarande sys-

temet med redovisning av bidragen å driftbudgeten, varvid emellertid statskontoret förmenat, att anslaget borde få karaktären av reservationsanslag.

Ehuru jag för egen del icke är främmande för grundtanken i sakkunnigförslaget, nämligen att genom finansiering av skolbyggnadskostnaderna under ett visst antal år åstadkomma en, särskilt för en övergångstid med förmodligen starkt svällande byggnadsverksamhet, eftersträvansvärd utjämning av statens utgifter för ändamålet, anser jag mig dock icke med hänsyn till statskontorets och riksräkenskapsverkets bestämda avstyrkande böra nu förorda bifall till sakkunnigförslaget i denna del. Alltjämt torde alltså statsbidragsutgifterna böra bestridas ur ett å driftbudgeten uppfört anslag, vilket liksom hittills bör erhålla karaktären av förslagsanslag. Däremot synes den av riksräkenskapsverket ifrågasatta anordningen, att riksdagen årligen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att bevilja statsbidrag till ett visst högsta belopp, av praktiska skäl mindre lämplig.

Jag anser i likhet med riksräkenskapsverket, att bidragsutbetalningarna enligt de nu gällande och enligt de föreslagna bestämmelserna böra i redovisningshänseende särskiljas. Två olika förslagsanslag torde därför böra uppföras å riksstaten, förslagsvis benämnda Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten, respektive Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten. Från det förstnämnda anslaget skulle avföras utgifter för bidrag, som beviljats enligt nu gällande bestämmelser och icke, i enlighet med vad förut anförts, kunna göras till föremål för omprövning enligt de nya bestämmelserna. Detta anslag, som alltså skulle motsvara det nuvarande förslagsanslaget till bidrag till byggnadsarbeten å 1 900 000 kronor, torde under de närmaste två å tre åren komma att stiga till inemot 3 miljoner kronor för att därefter så småningom successivt minskas och efter omkring 25 år definitivt upphöra. Från det senare anslaget åter skulle avföras utgifter för samtliga bidrag, som komma att beviljas enligt de nya bestämmelserna, vare sig fråga blir om omprövning av förut beviljade bidrag eller beviljande av helt nya bidrag. Av det föregående (sid. 33 och 39) framgår, att anslagsbehovet för dessa senare ändamål för budgetåret 1946/47 torde komma att uppgå till sammanlagt i runt tal 8 miljoner kronor. Till dessa frågor har jag för avsikt att återkomma i samband med anmälan av anslagsbehovet för nästa budgetår.

Såsom tidigare anförts torde de nya bestämmelserna böra träda i kraft från och med den 1 januari 1946. För senare hälften av innevarande budgetår torde samtliga utgifter för ifrågavarande statsbidrag böra avföras från det nu befintliga förslagsanslaget till bidrag till byggnadsarbeten. Bidrag som beviljas enligt de nya grunderna torde därvid böra redovisas under särskild rubrik. Vissa överskridanden av detta anslag torde därigenom bli ofrånkomliga. Med hänsyn till att den ifrågasatta omprövningen av redan beviljade statsbidrag icke torde komma till stånd under sagda tid och det även kan

väntas dröja något, innan verkningarna av det nya systemets genomförande hunnit göra sig gällande, torde dessa överskridanden emellertid komma att bli relativt oväsentliga.

VI. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet må utgå i huvudsaklig enlighet med av mig i det föregående förordade grunder.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.

De sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av nedannämnda paragrafer av kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

§ 2.

Vad i denna kungörelse sägs om länsstyrelse skall, då fråga är om ärende rörande Stockholms stads skoldistrikt, gälla statskontoret.

§ 3.

1. Beslut om statsbidrag till byggnadsarbete meddelas av Kungl. Maj:t.

Byggnadsarbete, för vilket statsbidrag avses utgå, må icke igångsättas, innan Kungl. Maj:ts beslut i statsbidragsfrågan föreligger.

2. Statsbidrag må utgå till kostnader för *dels* klassrum, gymnastiksalar samt lokaler för slöjd och hushållsgöromål, *dels ock*, efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, andra lokaler för tillgodoseende av pedagogiska, sociala och socialhygieniska ändamål, såsom specialrum, samlingsalar, lärarrum, frukosttrum, lokaler för barnbespisning, läkarrum och dylikt, allt med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga inomhusledningar och fast inredning, samt utgifter för ritningar, arbetsledning och kontroll. I nämnda kostnader må, i den mån så prövas skäligt, inräknas utgifter för den första uppsättningen inventarier till klassrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök. Däremot må icke i samma kostnader inräknas utgifterna för andra underhålls- och reparationsarbeten än sådana, vilka stå i direkt samband med byggnadsarbeten, som avses i § 1 mom. 1 a), ej heller kostnader för anskaffande, iordningställande eller inhägnande av skoltomt eller anordnande av brunn eller framdragande av ledningar till skolhusbyggnader.

Såsom särskilda förutsättningar — — — = § 3 sista stycket i kungörelsen 1943: 398 — — — allmänt ekonomiska synpunkter.

§ 4.

Statsbidraget bestämmes på grundval av de beräknade kostnader för lokaler m. m., till vilka statsbidrag prövas böra utgå (*bidragsunderlaget*).

Vid bidragsunderlagets beräkning bör hänsyn jämväl tagas till skäligheten av de angivna kostnaderna i förhållande till byggnadskostnaderna i allmänhet på den ifrågavarande orten.

Prövas ett skolbyggnadsföretag på grund av planlösning, val av byggnadsmaterialier eller andra omständigheter vara förenat med högre kostnader, än som kan anses nödvändigt för erhållande av erforderliga lokaler av god beskaffenhet, men anses skoldistriktet likväl böra tillerkännas statsbidrag till byggnadsföretaget, må bidragsunderlaget i skälig mån nedsättas.

Innefattar ett skolbyggnadsföretag jämväl icke statsbidragsberättigade lokaler, skall, därest kostnaderna för dessa och för de bidragsberättigade lokalerna icke kunna särskiljas, bidragsunderlaget beräknas med hänsyn till den volym och utformning, byggnaden skäligen kunnat erhålla, om i densamma allenast inrymts

bidragsberättigade lokaler. Anses förekomsten av icke statsbidragsberättigade utrymmen i byggnaden ej medföra nämnvärd volymökning eller eljest dyrbarare planlösning, må vid bidragsunderlagets beräkning avdraget begränsas till de merkostnader, som följa av dessa utrymmens iordningställande för sitt ändamål.

Därest nybyggnad av statsbidragsberättigade lokaler sker för att ersätta äldre sådana lokaler, må bidragsunderlaget kunna reduceras med det belopp, som prövas motsvara de äldre lokalernas värde. Sker nybyggnad i anledning av att dylika lokaler genom eldsvåda eller på annat sätt förstörts eller skadats, skall den ersättning, skoldistriktet på grund av försäkring eller eljest äger att härför uppbära, frånräknas bidragsunderlaget.

Vid handläggningen av ifrågakvarande ärenden bör tillses, att det allmännas utgifter för skolbyggnader icke bli högre än som är förenligt med god hushållning och ett ändamålsenligt anordnande av skolundervisningen.

§ 5.

Storleken av statsbidraget bestämmes med utgångspunkt från bidragsunderlaget till visst med hänsyn till skoldistriktets ekonomiska bärkraft avpassat högsta belopp. Såsom uttryck för den ekonomiska bärkraften skola gälla i första hand antalet skattekrönor per invånare i distriktet samt därjämte de andra förhållandena, som i det särskilda fallet finnas utgöra en mätare av distriktets förmåga att i jämförelse med andra skoldistrikt bära de med byggnadsföretaget förenade kostnaderna, såsom det totala kommunala skattetrycket, kommunens ekonomiska ställning i övrigt, dess ekonomiska och geografiska struktur samt andra liknande omständigheter.

Vid statsbidragets bestämmande skall följande tabell lända till efterrättelse:

Antal skattekrönor per invånare	Statsbidrag i % av bidrags- underlaget
högst 4	80—60
över 4 » 8	70—50
» 8 » 12	60—40
» 12 » 16	50—30
» 16	40—20

Där synnerliga skäl därtill äro, må dock statsbidrag beviljas med högre belopp än som motsvarar 80 procent av bidragsunderlaget.

Antalet skattekrönor per invånare skall utgöra medeltalet av fem av de sju senast uträknade skatteunderlagen per invånare i kommunen vid respektive års början, skolande vid uträkningen härav bortses från de två år, som utvisa det högsta och det lägsta skatteunderlaget per invånare.

§ 6.

1. Skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av statsbidrag till byggnadsarbete, skall, innan ansökan om bidrag göres och ritningar till byggnadsföretaget upprättas, underställa skolöverstyrelsen företagen utredning rörande det föreliggande behovet av skollokaler, verkställd i enlighet med de anvisningar, överstyrelsen äger utfärda.

2. Det åligger skolöverstyrelsen att, efter hänvändelse från skoldistrikt, som ämnar ingiva ansökning om statsbidrag till byggnadsarbete, tillhandagå distriktet med råd och upplysningar rörande de ifrågasatta byggnadsarbetena samt i de fall och i den omfattning, överstyrelsen finner påkallat, med uppgörande av lämpliga skissritningar.

Beträffande förhandsgranskning av skissritningar, som upprättas genom skoldistriktets försorg, äger skolöverstyrelsen meddela närmare föreskrifter.

3. Ansökan om statsbidrag skall ställas till Kungl. Maj:t och ingivas till statens folkskolinspektör i två exemplar enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär samt vara åtföljd av

a) utdrag ur — — — = § 5 andra stycket kungörelsen 1943: 398 — — — lämpligen kunna utföras.

§ 7.

1. Det åligger folkskolinspektören att granska de i ansökningshandlingarna lämnade uppgifterna och därvid särskilt beakta, huruvida de planerade byggnadsarbetena äro med hänsyn till organisationen av distriktets skolväsende i övrigt ändamålsenliga. Efter verkställd granskning skall inspektören med eget yttrande översända ett exemplar av handlingarna till skolöverstyrelsen.

2. Därest bevis, att skoldistriktets i § 6 mom. 3 a) avsedda beslut vunnit laga kraft, icke fogats till ansökningshandlingarna, har skoldistriktet att, sedan beslutet blivit lagakraftvunnet, ingiva bevis därom till skolöverstyrelsen.

Om skolöverstyrelsen så prövar erforderligt, må överstyrelsen inhämta utlåtande i ärendet från vederbörande länsstyrelse.

Efter verkställd handläggning har skolöverstyrelsen att med eget utlåtande överlämna handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t.

§ 8.

Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag till byggnadsarbete, är för åtnjutande av statsbidraget pliktigt:

att låta utföra det byggnadsföretag, till vilket bidraget beviljats, i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter,

att bestrida ersättning — — — = § 8 kungörelsen 1943: 398 — — — prövning och avgörande.

§ 9.

1. Sedan byggnadsarbetena utförts, skall avsyning förrättas av folkskolinspektören och en av länsstyrelsen förordnad byggnadssakkunnig person i närvaro av ombud för skolstyrelsen. Vid förfall för folkskolinspektören må skolöverstyrelsen förordna annan lämplig person i hans ställe. Vid avsyningsförrättningen skola vara tillgängliga alla räkenskaper och andra handlingar rörande byggnadsföretaget.

Över allt vad som vid förrättningen förekommit skall upprättas protokoll, som av förrättningsmännen underskrives. I protokollet skall särskilt antecknas, huruvida byggnadsarbetena blivit på ett ändamålsenligt sätt verkställda i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter samt förty av förrättningsmännen godkännas.

Avskrift av protokollet skall tillställas skolstyrelsen inom trettio dagar efter förrättningens avslutande.

2. Äro förrättningsmännen icke ense om byggnadsföretagets godkännande eller framställer skolstyrelsen inom trettio dagar efter det avskrift av förrättningsprotokollet kommit styrelsen tillhanda hos folkskolinspektören yrkande om förnyad prövning av frågan om godkännandet, skall ärendet underställas länsstyrelsens prövning.

3. Finna förrättningsmännen, att kostnaderna för byggnadsföretaget i sin helhet understigit de för detsamma i samband med statsbidragstilldelningen beräknade kostnaderna därför med mer än fem procent, samt äro förrättningsmännen ense om storleken av den uppnådda kostnadsminskningen, skola de tillika besluta, att av det till byggnadsföretaget beviljade statsbidraget skall innehållas så mycket som minskningen i byggnadskostnaderna överstiger fem procent av de beräknade kostnaderna. Äro förrättningsmännen icke ense eller framställer skolstyrelsen inom trettio dagar efter det avskrift av förrättningsprotokollet kommit styrelsen tillhanda yrkande hos folkskolinspektören om förnyad prövning av frågan, skall ärendet med den ytterligare utredning, som anses erforderlig, av inspektören överlämnas till Kungl. Maj:t, som bestämmer, om och i vilken mån statsbidraget skall nedsättas.

4. Därest anledning, som i mom. 3 sägs, icke föreligger att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning, skall protokollet över avsyningsförrättningen insändas till statskontoret, varjämte avskrifter av detsamma tillställas skolöverstyrelsen och länsstyrelsen.

5. Beviljat statsbidrag må av skoldistriktet lyftas hos statskontoret med hälften vid byggnadsarbetets påbörjande samt med en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Återstoden av bidraget skall innehållas, till dess byggnadsföretaget blivit avsynat och godkänt samt bidragsbeloppet slutligt fastställt.

Rekvision av statsbidrag skall ingivas till folkskolinspektören, som har att överlämna densamma till statskontoret jämte eget yttrande, huruvida det begärda beloppet må utgå eller icke.

§ 10.

Därest skoldistrikt försäljer lokal, till vilkens anordnande statsbidrag utgått enligt denna kungörelse, eller bereder sig mera stadigvarande inkomst eller eljest lättnad i sina utgifter genom lokalens uthyrning eller användning för annat ändamål, har distriktet att härom göra anmälan hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har att med eget yttrande till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida och i vad mån utbetalat statsbidrag skall återgäldas till statsverket.

INNEHALLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Inledning	1
II. Gällande bestämmelser m. m.	3
III. Beräkningen av statsbidragen	4
Tidigare ändringsförslag	5
Folkskolesakkunniga	11
Remissyttranden	21
Departementschefen	26
IV. Utbetalningen av statsbidragen. Övergångsbestämmelser	33
Departementschefen	37
V. Vissa andra frågor	39
Statsbidragsområdets omfattning	39
Departementschefen	44
Handläggningsförfarandet	45
Departementschefen	52
Finansieringen och redovisningen av statsbidragen	55
Departementschefen	59
VI. Hemställan	61
Bilaga	62